

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky

NEVERBÁLNÍ SIGNÁLY ZPRÁVAŘŮ BĚHEM VYSÍLÁNÍ ZPRAVODAJSKÉ RELACE

THE NON-VERBAL SIGNALS WHICH ARE USED BY NEWS
REDACTORS DURING LIVE BROADCASTING

Bakalářská diplomová práce

Autor: **Barbora Slezáková**

Vedoucí práce: **Mgr. Petra Foretová, Ph.D.**

Olomouc

2021

Tímto čestně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze za pomoci uvedené literatury a elektronických zdrojů uvedených v seznamu bibliografie na konci práce. Celkový rozsah práce činí: 79 197 znaků.

V Olomouci dne

Podpis .....

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá analýzou neverbálních signálů zprávařů směrem k moderátorům v živém vysílání zpravodajské relace Českého rozhlasu Pardubice. Pomocí multimodální analýzy komunikační události zkoumá roli těchto neverbálních signálů na vzorku osmi úseků zpravodajské relace od dvou různých zprávařek. Na základě kvalitativních polostrukturovaných rozhovorů s vybranými zprávařkami a moderátory ověřuje validitu nových poznatků. Zaměřuje se zejména na identifikaci a charakterizaci neverbálních signálů užívaných zprávařkami směrem k moderátorům s komunikačním záměrem. Následně zkoumá, zda se v užívání těchto neverbálních signálů objevují určité pravidelnosti či nepravidelnosti, a to jak u jedné zprávařky, tak v porovnání zprávařek mezi sebou. Dalšími otázkami, kterými se tato práce zabývá, jsou informace, zda si užívání těchto neverbálních signálů zprávařky uvědomují či nikoliv. Pomocí rozhovorů s moderátory také zjišťuje důležitost užívání neverbálních signálů zprávařkami.

Na základě analýzy jsme došli k závěrům, že zprávařky používají během živého vysílání zpravodajské relace neverbální signály zejména na úrovni gestiky, pohledů očí a mimiky. Každá ze zprávařek používá neverbální signály jiné, jejich používání si uvědomují. Dále jsme zjistili, že analyzované zprávařky shodně užívají tyto neverbální signály zejména v situaci, kdy dochází k přechodu jejich mluveného slova na zvuk či znělku, kterou pouští moderátor na mixážním pultu. Význam těchto signálů je takový, že dávají moderátorovi najevo, aby daný zvuk či znělku pustil. Moderátoři těmto neverbálním signálům ale nepřikládají větší důležitost. Mnohem podstatnější jsou pro ně neverbální signály, pokud dojde na neobvyklou situaci, jako je například selhání techniky, změna v programu nebo potřeba zprávařky si odkašlat. Z toho důvodu zprávařku po celou dobu vysílání zpravodajské relace alespoň periferně pozorují a jsou připraveni okamžitě zareagovat na případný neverbální signál. Z výzkumu dále vyplynulo, že v užívání neverbálních signálů zprávařkami nejsou obecná pravidla, ale některé zprávařky mají určité signály interně dohodnuté s konkrétními moderátory.

Klíčová slova

Neverbální signály, komunikace, gesta, mimika, pohled očí, posturika, zpravodajská relace, zprávař, moderátor, Český rozhlas Pardubice

Abstract

This bachelor's thesis deals with the analysis of non-verbal signals of news reporters to moderators during the live broadcast of the news program of the Czech Radio Pardubice. Using multimodal analysis of a communication event, it examines the role of nonverbal signals in a sample of eight sections of a news session from two different news reporters. Based on qualitative semi-structured interviews with selected reporters and moderators, it verifies the validity of new findings. It focuses mainly on the identification and characterization of non-verbal signals used by news reporters towards moderators with a communication intention. It then examines whether there are certain regularities or irregularities in the use of these nonverbal signals, both in one reporter and in the comparison of reporters among them. Other issues that this work deals with are information, whether the reporters are aware of the use of these nonverbal signals or not. Using interviews with moderators, it also finds out the importance of using non-verbal signals by news reporters.

Based on the analysis, we came to the conclusion that the reporters use non-verbal signals during the live broadcast of the news session, especially at the level of gestures, eye behavior and facial expressions. Each of the reporters uses other non-verbal signals, they are aware of their use. We also found out that the analyzed reporters use these non-verbal signals in the same way, especially in a situation where their spoken word transitions to the sound or jingle played by the moderator on the mixing desk. The significance of these signals is that they let the moderator let the sound or jingle go. However, moderators do not attach much importance to these non-verbal signals. Nonverbal signals are much more important to them if an unusual situation occurs, such as a technical failure, a change in the program, or the need for the reporter to cough up. For this reason, the reporters observe the news session at least peripherally throughout the broadcast and are ready to react immediately to a possible non-verbal signal. The research also showed up that in the use of non-verbal signals, reporters do not have general rules, but some reporters have certain signals internally agreed with specific moderators.

Keywords

Non-verbal signals, communication, gestures, facial expressions, eye behavior, posture, news, news reporter, moderator, Czech Radio Pardubice

OBSAH

Číslo	Kapitola	Strana
ÚVOD		7
1 Cíle práce		8
2 Struktura a postup práce		9
I. VÝCHOZÍ KOMUNIKAČNÍ SITUACE		10
3 Struktura studia		11
4 Role a úkoly účastníků komunikace		16
II. TEORETICKÁ ČÁST		17
5 Žánr rozhlasového zpravodajství		18
5.1 Harmonogram zpravodajské relace Českého rozhlasu Pardubice		21
6 Sledované aspekty neverbální komunikace		25
6.1 Komunikační prostředí.....		25
6.1.1 Proxemika		26
6.2 Vlastnosti a fyzický vzhled komunikátora.....		26
6.3 Pohyby těla a postoj		27
6.3.1 Gestika		27
6.3.2 Posturika		28
6.3.3 Haptika.....		29
6.3.4 Mímika.....		29
6.3.5 Pohled očí		31
7 Konceptualizace neverbální komunikace		33
7.1 Znaký, signály a příznaky		33
7.1.1 Dělení znaků		34
7.1.2 Dělení signálů podle funkcí		35

III. VÝZKUMNÁ ČÁST	37
8 Výzkumný problém	38
9 Metodologie	39
10 Sběr dat.....	40
11 Analýza	44
12 Závěry	49
SEZNAM LITERATURY	50
SEZNAM ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ	51
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	53
SEZNAM PŘÍLOH.....	54
PŘÍLOHY	55

ÚVOD

Živé vysílání zpravodajské relace v Českém rozhlasu Pardubice probíhá tak, že spolu ve studiu sedí zprávař a moderátor. Zprávař čte vybrané zprávy, a ty jsou prokládány různými znělkami, které pomáhají lepší orientaci v jednotlivých částech zpravodajské relace (např. Počasí, Sport), nebo zvuky, které rozvádějí zprávařem čtenou zprávu (tj. předtočené nebo živé vstupy). Tyto znělky nebo zvuky pouští moderátor na mixážním pultu. Z toho vyplývá, že je během vysílání zpravodajské relace potřeba spolupráce mezi zprávařem a moderátorem. Vzhledem k tomu, že při čtení zprávy zprávařem jsou zapnuté mikrofony ve studiu a všechny zvuky se promítají do živého vysílání, musí se oba účastníci komunikace přizpůsobit faktu, že nesmí dělat hluk. To omezuje jejich možnosti komunikace. Zejména je potřeba, aby moderátor pouštěl správné zvuky či znělky, které náležejí k dané čtené zprávě či konkrétní části zpráv, a aby je pouštěl ve správný čas.

Časový harmonogram zpráv společně s textem, který čte zprávař, vidí moderátor u sebe na počítačovém monitoru. Mohou ale nastat neočekávané okolnosti, podle kterých se harmonogram zpravodajské relace musí upravit. Otázkou tedy je, jak spolu zprávař s moderátorem komunikují, aniž by u toho vydávali zvuky. Předpokládanou odpovědí je komunikování na neverbální úrovni pomocí neverbálních signálů. Jaké neverbální signály tedy vysílá zprávař směrem k moderátorovi? Mají tyto signály komunikační význam? Jaké konkrétní významy nesou a jaká je role těchto neverbálních signálů?

1 CÍLE PRÁCE

Hlavním výzkumným cílem této práce je zjistit, jakou roli hrají neverbální signály zprávaře/ky¹ vysílané směrem k moderátorovi/ce² během živého vysílání zpravodajské relace ve studiu Českého rozhlasu Pardubice. Vzhledem k tomu, že během živého vysílání je mezi moderátorem a zprávařkou velmi omezena možnost verbální komunikace, považujeme za velice zajímavé zaměřit se právě na ty neverbální signály, které mají komunikační hodnotu.

Prvním dílčím cílem je identifikace a popis neverbálních signálů užívaných jednotlivými zprávařkami směrem k moderátorům Českého rozhlasu Pardubice během živého vysílání zpravodajské relace. Toho dosáhneme multimodální analýzou komunikační události, na jejímž základě vymezíme právě ty neverbální signály, které jsou sdělené s komunikačním záměrem směrem k moderátorovi.

Druhým dílčím cílem pak bude odůvodnění užití těchto neverbálních signálů zprávařkami směrem k moderátorům s ohledem na časovou strukturu Zpráv. Zde nás bude zajímat, zda se v užívání určitých neverbálních signálů objevuje nějaká pravidelnost nebo zda jsou tyto signály nahodilé, a to jak z hlediska jedné zprávařky, tak v porovnání analyzovaných zprávařek mezi sebou.

Třetím cílem pak bude ověření informací vyplývajících z analýzy pomocí kvalitativních polostrukturovaných rozhovorů s vybranými zprávařkami a moderátory. V této části se pokusíme zjistit zejména to, zda si zprávařky užívání případných neverbálních signálů směrem k moderátorům uvědomují, zda na to mají dokonce nějaká interní pravidla nebo zda tyto neverbální signály užívají nevědomě. I u moderátorů nás bude zajímat, zda si užívání neverbálních signálů zprávařkami uvědomují. Dále se budeme ptát, zda je vnímají a jakou roli jim přiřkládají.

---

¹ S ohledem na to, že v našich výzkumných vzorcích byly zprávařky ženy, budeme nadále používat označení „zprávařka“ v ženském rodě. Rod mužský použijeme pouze v případě, že se jedná o obecné informace o této profesi.

² Ve výzkumných vzorcích jsme analyzovali tři moderátory muže a jednu moderátorku ženu. Nadále budeme tedy používat označení „moderátor“ v mužském rodě.

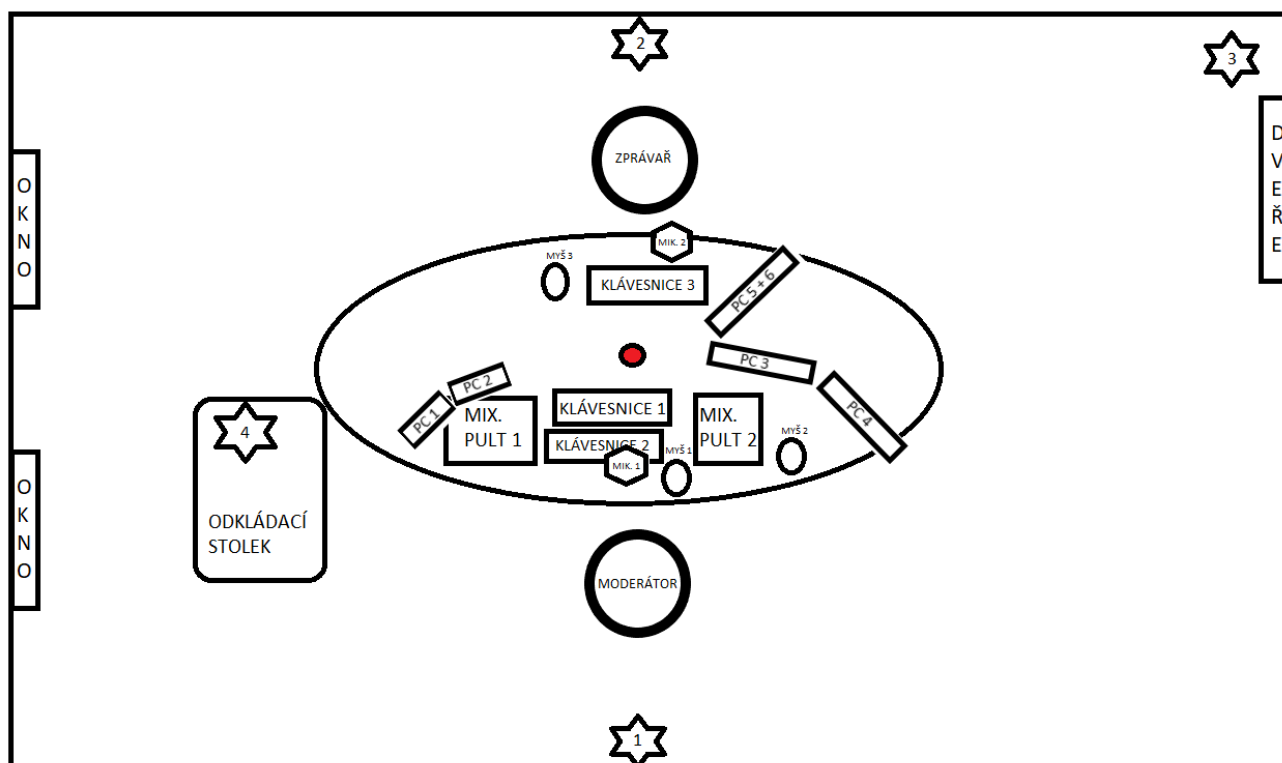
2 STRUKTURA A POSTUP PRÁCE

Pro lepší uchopení výzkumného problému nejdříve popíšeme výchozí komunikační situaci. V ní nastíníme strukturu studia i role a úkoly zprávaře a moderátora během živého vysílání zpravodajské relace. V teoretické části práce poté popíšeme harmonogram rozhlasového zpravodajství Českého rozhlasu Pardubice. Dále vysvětlíme, na jakých rovinách lze neverbální komunikaci sledovat a vymezíme pojem neverbální signál.

Na základě informací z výše zmíněných částí práce se poté zaměříme na část výzkumnou. V ní znovu nastíníme výzkumný problém i metodu, kterou se ho pokusíme rozklíčovat. Provedeme analýzu výzkumných vzorků, které bude věnována samostatná kapitola. V souladu s cíli práce poté nové poznatky ověříme pomocí rozhovorů se zprávařkami a moderátory. Na konec vyvodíme závěr a celou práci ještě jednou shrneme.

I. VÝCHOZÍ KOMUNIKAČNÍ SITUACE

3 STRUKTURA STUDIA

Obrázek č. 1: Schéma studia Českého rozhlasu Pardubice

Součástí studia Českého rozhlasu Pardubice je stůl, kde naproti sobě sedí na židličkách moderátor a zprávař. Zprávař má po levé straně dveře a po pravé straně dvě střešní okna. Před sebou má zprávař mikrofon, který je upevněn na nastavitelném ramenu. Mikrofon má zprávař od úst vzdálený zhruba 20 centimetrů. Pod mikrofonom je klávesnice, a napravo od ní počítačová myš. Lehce nalevo od zprávaře jsou pak dva počítačové monitory nad sebou, na kterých zprávař vidí text ke čteným zprávám. Ty jsou od očí zprávaře vzdálené zhruba 55 centimetrů.

Moderátor má před sebou dva mixážní pulty. Na levé straně je větší z nich, a hned nad ním jsou na výšku postavené dva počítačové monitory. Na tom, který jsme na obrázku 1 označili jako PC 1, má moderátor otevřený e-mail Českého rozhlasu Pardubice, kam píšou posluchači rozhlasu a moderátor na jejich e-maily může odpovídat v průběhu vysílání. Poté tam vidí také příchozí hovory od posluchačů nebo může někomu zatelefonovat přímo moderátor přes tento monitor, případně tam má moderátor přístup k internetovému prohlížeči. Tento monitor ve zpravodajské relaci není využíván. Na počítačovém monitoru označeném jako PC 2 pak moderátor vidí text, který čte zprávař. V průběhu zpravodajské relace tedy moderátor tento monitor průběžně sleduje, aby se orientoval ve struktuře Zpráv. Mezi mixážními pulty

jsou pak umístěny dvě klávesnice. Ta, kterou jsme v obrázku 1 pojmenovali jako klávesnice 1, je připojena k monitorům 3 a 4. Klávesnice pod ní pak náleží k monitorům 1 a 2. Nad klávesnicemi je mikrofon moderátora, který je, stejně jako u zprávaře, umístěn na nastavitelném ramenu. Vzdálenost úst moderátora od mikrofonu je také zhruba 20 centimetrů. Vpravo od klávesnice je pak druhý, menší mixážní pult. Hned za ním je pak třetí počítačový monitor, na kterém moderátor vidí a ovládá naplánované zvuky, znělky, písničky apod. Na čtvrtém monitoru, který je hned vedle třetího, moderátor může nadcházející zvuky, znělky nebo písničky upravovat, aby na sebe lépe navazovaly. Moderátor ovládá dvě počítačové myši. První z nich je vlevo před druhým mixážním pultem a moderátor s ní ovládá monitory 1 a 2. Druhá počítačová myš je pak vpravo za mixážním pultem. S ní moderátor ovládá monitory 3 a 4. Vzdálenost očí moderátora od jednotlivých monitorů je přibližně 60 centimetrů. Po levé straně má moderátor také odkládací stůl, na kterém jsou psací potřeby, papír, telefon, pití a případně osobní věci moderátora.

Vzdálenost mezi moderátorem a zprávařem je zhruba 140 centimetrů. Oba na sebe vidí mezerou mezi monitory. Ve výhledu jim ale překáží ramena od obou mikrofonů a samotné mikrofony. Vždy, když je alespoň jeden mikrofon zapnutý, rozsvítí se na obou z nich automaticky červené světlo. Mezi moderátorem a zprávařem je na stole malé zařízení, které se také automaticky rozsvítí, když jsou mikrofony zapnuté. Po vypnutí mikrofonů se světlo na tomto zařízení i na obou mikrofonech vypne. Tento akt je zachycen na obrázcích 2 a 3.

Obrázek č. 2: Vypnuté mikrofony ve studiu Českého rozhlasu Pardubice

Obrázek č. 3: Zapnuté mikrofony ve studiu Českého rozhlasu Pardubice

Ve studiu jsou trvale umístěny dvě kamery. Jedna je za zprávařem a jedna za moderátorem. V obrázku 1 jsme je vyznačili hvězdičkou a čísly 1 a 2. Tyto kamery poskytují přímý obrazový přenos ze studia, který je možné shlédnout na webových stránkách Českého rozhlasu Pardubice nebo na jejich Youtube kanálu. Hvězdičky s čísly 3 a 4 označují kamery, které jsme do studia nastavili kvůli získání vzorku pro náš výzkum. Tyto kamery byly ve studiu pouze při natáčení první analyzované zprávařky Mileny Potůčkové.

Dalšími předměty, které jsou nedílnou součástí studia, jsou sluchátka. Ta na sobě má moderátor i zprávař. Díky nim přesně slyší, jak jejich mluvené slovo zní v živém vysílání. Moderátor si sluchátka sundává, když hraje písnička nebo nějaký delší zvuk, někdo přijde do studia a baví se s ním. Poté si ale na svůj mluvený vstup sluchátka opět nasadí. Zprávaři si sluchátka nandávají vždy na začátku zpravodajské relace. Jak už jsme zjistili z předvýzkumu, někdy si je nasazují v průběhu znělky, která je označována jako Čekačka³, a někdy ještě před ní.

Výše zmíněné informace o rozložení studia se mohou měnit dle individuálních preferencí zprávařů a moderátorů. Zejména údaje o vzdálenostech se budou měnit podle jednotlivých účastníků živého vysílání, jejich obvyklé polohy, ale i podle jejich aktuálního naladění. Moderátoři ani zprávaři nesedí na židlích naprosto strnule, ale mírně se pohybují, tudíž nelze zachytit přesné vzdálenosti od okolních předmětů ani od daných osob navzájem. Stejně tak si každý podle své výšky a posedu mění umístění mikrofону, klávesnice, počítačové

³ Znělka Čekačka ohlašuje začátek zpravodajské relace. Je to rychlá rytmická hudba, která předchází ohlášení času zprávařem, což je první vstup mluveného slova zprávaře ve zpravodajské relaci. Její délka je podle potřeby, slouží k propojení předchozí relace se zpravodajskou. Pouští ji na mixážním pultu moderátor.

myši nebo natočení počítačových monitorů. Moderátoři si mohou měnit i obsah některých monitorů a přesunout ho na jiný, ale výše zmíněné rozložení je pro ně nejvýhodnější, proto ho ve většině případů využívají takto.

Zejména způsob sezení jednotlivých zprávařů či zprávaček bude mít vliv na náš výzkum. Každá z námi analyzovaných zprávaček totiž sedí jinak, a to může mít vliv i na užívání neverbálních signálů směrem k moderátorovi. První analyzovaná zprávačka, Milena Potůčková, sedí mírně natočená směrem k monitorům 5 a 6, je nakloněná k mikrofonu, pravou ruku má na myši a levou ve většině případů opřenou na noze pod stolem. Sedí na zadní části židle, která je tedy blíže přisunutá ke stolu. Oproti tomu druhá analyzovaná zprávačka, Petra Beránková, sedí na přední části židle, která tedy není tolik přisunutá ke stolu, zprávačka je v narovnanější pozici a nenaklání se tolik k mikrofonu. Druhá zprávačka má tělo natočené k monitorům 5 a 6 více, je tedy oproti první zprávačce natočena více směrem od moderátora. Pravou ruku má druhá zprávačka, stejně jako zprávačka první, na počítačové myši a levou ruku má většinou opřenou o opěradlo židle. Druhá zprávačka má dále jinak natočenou klávesnici. Má ji vodorovně se svým tělem, zatímco první zprávačka ji má jen lehce vykloněnou z pozice vodorovné s moderátorem. Polohy jednotlivých zprávaček jsou zachycené na obrázcích 4 a 5.

Obrázek č. 4: Poloha zprávačky Mileny Potůčkové při živém vysílání zpravodajské relace

Obrázek č. 5: Poloha zprávařky Petry Beránkové při živém vysílání zpravodajské relace

4 ROLE A ÚKOLY ÚČASTNÍKŮ KOMUNIKACE

Před živým vysíláním zpravodajské relace musí zprávař spolu s redaktory zpravodajství vyhledat a připravit zprávy, které poté bude číst. Informace čerpá hlavně z tiskových zpráv České tiskové kanceláře. Připravené zprávy poté kontroluje editor stanice. Regionální zprávy připravují redaktoři zpravodajství. Ti musí na každou hodinu vysílání zpravodajské relace připravit minimálně dvě regionální zprávy včetně zvuků (tj. předtočený nebo živý vstup, který doplňuje čtenou zprávu). Po schválení vedoucím zpravodajství a editorem si zprávař tyto zprávy dodané od redaktorů zpravodajství zařazuje do své relace. Zvuky do domácích a zahraničních zpráv přebírá Český rozhlas Pardubice i od jiných stanic Českého rozhlasu, převážně z Českého rozhlasu Radiožurnál.

Nejpozději v 57. minutě před celou hodinou musí být zprávař připraven ve studiu. Na svých dvou monitorech si v programu zobrazí nachystané zprávy, nasadí si sluchátka a čeká na začátek znělky Čekačka, která ohlašuje začátek zpravodajské relace. Poté z monitorů čte připravené zprávy. Zároveň zprávař během zpravodajské relace sleduje tiskové zprávy České tiskové kanceláře. Pokud je zpráva zásadní, musí ji přidat do aktuálně vysílané relace.

I moderátor si před zpravodajskou relací v programu otevře zprávařem připravené zprávy, a poté v průběhu relace sleduje, co zprávař čte. Moderátor by měl vždy před začátkem zpravodajské relace zkontrolovat, zda jsou v programu nahrané veškeré zvuky ke zprávám, a zda jsou přiřazené k těm správným zprávám. Poté moderátor pouští znělku Čekačku, kterou začíná relace zpravodajství. V průběhu relace pak moderátor vždy ve správnou chvíli pouští příslušné znělky a zvuky (viz kapitola 5.1 Harmonogram zpravodajské relace Českého rozhlasu Pardubice) a zapíná či vypíná mikrofony. Během živého vysílání zpravodajské relace má moderátor, stejně jako zprávař, nasazená sluchátka, díky kterým slyší, jak zní jejich vysílání, a případně může upravovat hlasitost zprávaře nebo pouštěných znělek či zvuků.

II. TEORETICKÁ ČÁST

5 ŽÁNŘ ROZHLASOVÉHO ZPRAVODAJSTVÍ

Zpravodajství jako takové je „...vědomou novinářskou činností i konkrétním, viditelným a slyšitelným výsledkem této činnosti, která se manifestuje v obsahu novin, časopisů, rozhlasu, televize i tzv. nových médiích.“ (Osvaldová, 2011: 19). Do definice zpravodajství tedy spadá vyhledávání a selekce informací i jejich předávání recipientům. Toto ale není jediný význam tohoto termínu. Může také například označovat určitý oddíl daného média. V rozhlasu tak za zpravodajství můžeme označit tu část relace, ve které dochází k předávání určitých informací. Charakteristika podoby těchto informací ve zpravodajské části pak podléhá typu konkrétního média, tematickému zaměření média apod. (Osvaldová, 2011: 19).

Osvaldová popisuje, že úsek zpravodajství „...je především bezprostředně vázán na čas, většinou se týká probíhajících nebo velmi nedávných dějů, nebo dějů, které se sice staly před určitou dobou, ale právě se vynořují v nových souvislostech.“ (Osvaldová, 2011: 20).

Podle charakteru mediálního obsahu dělíme žurnalistiku na zpravodajství a publicistiku. Pro každý z těchto dvou typů existují typické žánry, styly, funkce apod. Považujeme za nutné zde publicistiku alespoň okrajově zmínit z toho důvodu, že se se zpravodajským stylem často překrývá a přesné hranice mezi nimi v praxi mnohdy nelze určit. Maršík (Osvaldová, 2011: 57-58) uvádí tři nejobecnější znaky, podle kterých můžeme publicistiku vymezit od zpravodajství:

1. Prvním kritériem je **míra subjektivnosti**. Ve zpravodajství by nikdy nemělo dojít k promítnutí osobního názoru autora do sdělení. Naopak v publicistice k tomu dojít může, některé publicistické žánry si to dokonce vyžadují (např. komentář nebo recenze).
2. Dalším znakem, podle kterého lze odlišit publicistiku od zpravodajství, je **žurnalistický záměr**. Zpravodajství má totiž za úkol recipienty pouze informovat. Interpretace, vysvětlení nebo rozvinutí této informace je pak už úkolem publicistiky. „Zatímco ve zpravodajství je tedy informace cílem, v publicistice je východiskem žurnalistické práce...“ (Osvaldová, 2011: 58).
3. Třetím možným kritériem jsou **formální znaky**. Tím Maršík myslí „...zejména způsob použití jazykových prostředků při zpracování žurnalistického materiálu, charakter interpretace textu, míra využití rozhlasových specifik aj.“ (Osvaldová, 2011: 58).

Hlavním kritériem, které je při charakterizaci rozhlasové zpravodajství nutné zmínit, je skutečnost, že recipienti informaci přijímají pouze pomocí sluchu. Například oproti tištěnému médiu tak nemají možnost vrátit se k informaci, které ihned neporozuměli. Tomu je třeba přizpůsobit způsob předávání informací. „Kapacita sluchové percepce je menší než kapacita zrakového vnímání. Zvuk sám o sobě je často nedešifrovatelný, pokud nejde o zvuk zcela charakteristický (např. sirény policejního vozu).“ (Osvaldová, 2011: 61).

Jak popisuje Maršík (Osvaldová, 2011: 61-62), tvůrce obsahu zpravodajství také musí přihlížet k tomu, že předávání informací skrz rozhlas je jednostranné. Recipient se tedy nemůže doptat na nejasné informace či jinak reagovat. Je tedy důležité, aby byly zprávy jednoznačné, srozumitelné a podané v logickém sledu informací. Mluvená podoba rozhlasového zpravodajství má ale také své výhody. Zprávař při komunikaci může využít paralingvistických jevů (intonace, rychlost projevu, frázování atd.), při jejichž správném užití by měl recipient lépe chápat text.

V současnosti už většina lidí neprovozuje poslech rádia jako samostatnou aktivitu. Právě naopak toto médium poslouchají jako podtext při vykonávání jiné činnosti. Tomu musí být přizpůsobeno i rozhlasové zpravodajství, a to zejména krátkými vstupy reportérů nebo celkově kratšími formáty jednotlivých pořadů, u kterých recipienti dokážou udržet pozornost.

Během dne se poslechovost rozhlasových médií mění. Časovým úsekům, kdy médium poslouchá největší počet lidí, se říká tzv. poslechové špičky. „Zejména do ranní poslechové špičky se obvykle zařazuje největší počet zpravodajských relací, které se vysílají i se čtvrthodinovou frekvencí. Nejnovější zprávy z domova a z ciziny jsou doplněny tzv. účelovým zpravodajstvím – hlášením o přesném čase, o počasí, o situaci v dopravě a na hraničních přechodech, v zimních měsících se vysílá sněhové zpravodajství atd., tedy informace, které potřebuje a očekává největší počet posluchačů. Do podvečerní poslechové špičky se zpravidla zařazují hlavní zpravodajské dominanty dne...“ (Osvaldová, 2011: 63).

Skladba zpravodajské relace se určuje pro každou konkrétní rozhlasovou stanici individuálně podle typu jejích posluchačů, tematického zaměření stanice a dalších specifík. Typy relací dělí Maršík (Osvaldová, 2011: 69-72) do čtyř skupin. První je hlavní zpravodajská relace. Ta je typická delším časovým úsekem, výskytem více různých žánrů a obsahem více různých témat. Po zpravodajské části obvykle následuje i část publicistická, přičemž nejdřív přichází přehled událostí za delší časový úsek (například od minulé relace stejného typu). Ten bývá obohacený o nové informace. Poté přichází publicistická část, ve které předchozí

informace dále interpretují. Mezi často užívané metody v této relaci patří montáže živého vysílání s příspěvky ze záznamu, přímé přenosy z místa události atd. Hlavní zpravodajské relace mohou sloužit k oddělení základních úseků vysílání a bývají vysílány v tzv. poslechových špičkách. Maršík uvádí, že „...na stanici Radiožurnál veřejnoprávního Českého rozhlasu plní tuto funkci ve všedních dnech osmiminutový zpravodajský přehled Zprávy o dvanácté (zaměřený na události první poloviny dne a doplněný dvacetiminutovým publicistickým pořadem Ozvěny dne), ...“ (Osvaldová, 2011: 70).

Dalším typem zpravodajských relací jsou zpravodajské pořady, zprávy. Ty najdeme v programu skoro všech rozhlasových stanic. Jejich podstatou je podání co nejvíce důležitých informací v co nejkratší době. Jejich délka by neměla přesáhnout pět minut a počet sdělených zpráv bývá zhruba od tří do devíti. Tematické zaměření jednotlivých zpráv závisí na tematickém zaměření konkrétní rozhlasové stanice (např. zaměření na kulturu, sport, určitý region). V této relaci se většinou setkáme s klasickou rozhlasovou zprávou sdělenou zprávařem nebo moderátorem, případně ve spojení s jiným zvukem (výpovědi respondenta, reportáží, repomontáží apod.), který bývá předtočený, nicméně může být i naživo (např. formou telefonického vstupu).

Jako třetí typ relací podle Maršíka uvádíme tzv. účelové zpravodajství a zpravodajské služby posluchačům. Jak napovídá název, tento typ relace se vždy zaměřuje na určitou oblast a recipientům podává praktické informace z této oblasti. Může to být například dopravní zpravodajství, policejní zpravodajství nebo zpravodajství o počasí.

Maršík uvádí, že „...specifickým typem zpravodajství jsou zpravodajské přehledy (relace, přinášející nejdůležitější zprávy z uplynulého období dne), přehledy domácího a zahraničního tisku, dispečinkové zpravodajské pořady (zejména ze sportu) a různé typy magazínů se zpravodajsko-publicistickým zaměřením.“ (Osvaldová, 2011: 72). Jejich skladba není ustálená, ale většinou na začátku obsahují nejdůležitější informace a postupují k těm méně důležitým. Je ale možné setkat se také s formou, kdy jsou informace řazeny podle jejich atraktivnosti nebo zábavnosti. Na konci těchto relací bývá sportovní a meteorologické zpravodajství. Pro lepší orientaci recipientů je vhodné v úvodu a závěru uvést přehled zpráv nebo vytvořit bloky dle tematického zaměření jednotlivých zpráv.

5.1 Harmonogram zpravodajské relace Českého rozhlasu Pardubice⁴

V programu vysílání stanice Českého rozhlasu Pardubice jsou dva typy zpravodajských relací. Prvním typem jsou zprávy v každou celou hodinu, kterými se budeme zabývat právě v našem výzkumu. Druhým typem jsou krátké zprávy (tzv. headlines), které jsou vysílány pouze v ranním vysílání, tj. od 5 do 9 hodin, a jsou vždy o půle. Těmi se dále zabývat nebudeme, jelikož nejsou předmětem našeho výzkumu.

Vysílání zpravodajských relací přímo ze stanice Českého rozhlasu Pardubice je od 5 do 18 hodin (momentálně kvůli koronavirové situaci pouze do 16 hodin). V době od 19 do 4 hodin (momentálně kvůli koronavirové situaci už od 17 hodin) je pak společné regionální vysílání, to znamená, že vysílání není přímo ze stanice Českého rozhlasu Pardubice, ale je připravováno a vysíláno centrálně pro všech 12 regionálních stanic Českého rozhlasu.

Ideální stopáž relace zpravodajství by měla mít 4 minuty. Z našich vzorků pro analýzu ale vyplývá, že tento čas není vždy přesně dodržen. Zejména v situaci, kdy po zpravodajské relaci následuje přepojení na regionální vysílání (společně živě vysílané pořady), musí být konec Zpráv opravdu v přesný čas, jinak moderátor zprávaře musí utnout a vysílání přepne na regionální.

Ve zpravodajské relaci jsou dva druhy možných zpráv: tzv. čtené zprávy a tzv. zvuky. Čtená zpráva je to sdělení, které čte zprávař během živého vysílání přímo ze studia. Zvuk je zařazen za čtenou zprávu, kterou doplňuje. Oproti čtené zprávě se liší tím, že jeho autor není ve studiu, ale hlásí zprávu přímo z místa dění, a to buď naživo nebo pomocí předtočeného materiálu. Může to být výpověď respondenta, reportáž, repomontáž aj. Ačkoliv se pojem zvuk může zdát matoucí, je to oficiální název užívaný například v programech Českého rozhlasu (např. OpenMedia), v oficiálních dokumentech Českého rozhlasu, ale i v běžné komunikaci mezi jednotlivými redaktory a moderátory.

Relaci zpravodajství můžeme rozdělit do čtyř částí, přičemž ne vždy je každá z těchto částí využita. Tím konkrétně rozumíme Zprávy, Sport, Počasí a Zelenou vlnu. Zprávy se

---

⁴ Poznatky pro tuto kapitolu byly čerpány primárně z interního dokumentu vypracovaného v únoru 2017 ředitelem centra Regionálního vysílání Českého rozhlasu Janem Mengerem, a to konkrétně dokumentu s názvem ZPRÁVAŘ – pokyny pro tvorbu relací. Se svolením šéfredaktora Českého rozhlasu Pardubice Zdeňka Nováka přikládám tento interní dokument do přílohy (viz Příloha č. 3). Dále jsme vycházeli z poznatků nabytých během sběru dat ve studiu Českého rozhlasu Pardubice, z rad zprávařek i moderátorů a z poznatků nabytých během samotné analýzy.

skládají ze čtyř až šesti jednotlivých zpráv. Ty jsou doplněny dvěma zvuky, které by měly mít ideálně 15 sekund, avšak nesmí přesáhnout délku 20 sekund. Tuto stopáž zvuk může překročit pouze v případě, že obsahuje také průvodní slovo redaktora, tzv. balíček (např. u repomontáže). Zprávař čte nejdříve zprávy regionální, až poté zprávy domácí (tedy celostátní). Toto pořadí může změnit pouze v případě, že se jedná o domácí zprávu natolik důležitou, že jí dá přednost před regionální. Zprávy zahraniční zprávař může a nemusí zařadit, o tom rozhoduje na základě důležitosti zpráv.

Další částí je Sport, který může být v této relaci vynechaný, pokud zprávař nemá z této tematiky zajímavé zprávy, které by se rozhodl předat posluchačům. Ve Sportu může být zařazen jeden zvuk. Jeho stopáž má stejné podmínky jako zvuky v části Zprávy. Pokud zprávař do relace zařadí Sport, maximální počet jednotlivých zpráv ve Zprávách se sníží na pět.

Počasi zprávař nikdy nevynechává. Zprávy z Počasi se řídí podle právě vydaných informací k regionální předpovědi Českého hydrometeorologického ústavu. Poté přichází Zelená vlna, která je v relaci zpravodajství pokaždé uvedena znělkou, tedy není vynechávána, ale v případě, že zprávař nemá žádné zprávy z této oblasti, oznámí to takto posluchačům.

Pro lepší orientaci posluchačů v relaci zpravodajství se používají různé předěly. Prvním předělem, se kterým se při poslouchání relace zpravodajství v Českém rozhlasu Pardubice můžeme setkat, je tzv. znělka Čekačka. To je rychlá rytmická hudba, která předchází ohlášení času zprávařem. Její délka je přibližně 8 sekund a slouží k propojení předchozí relace se zpravodajskou. Pouští ji na mixážním pultu moderátor. Ke konci znělky Čekačky se do ní ozve znělka Časové znamení v podobě čtyř pípnutí. Tato znělka se pouští automaticky.

Po ohlášení času zprávařem pouští moderátor znělku Zprávy úvod. Ze začátku hraje hudba a do ní zazní „Český rozhlas Pardubice, Zprávy.“ Hudba pokračuje dál a zprávař do ní čte tzv. headlines a počasí, což je rychlý přehled zpráv, které budou později v příslušné části zpravodajské relace rozvedeny. Následně se zprávař představí, po čemž následuje moderátorem puštěná znělka Konec headlines. Ta je bez mluveného slova, pouze hudba.

Po skončení znělky Konec headlines čte zprávař jednotlivé zprávy prokládané zvuky, které pouští moderátor. Mezi zprávami z regionu a domácími moderátor pouští předěl, který oddělí jednotlivé tematické bloky. Tento předěl je v podobě krátké hudební znělky.

Po Zprávách může a nemusí zaznít znělka Sport, a to podle toho, zda zprávař do programu chce zařadit zprávu z oblasti sportu. V případě, že ano, pustí moderátor znělku Sport.

Ta má takovou podobu, že do podkresu zvuků vyvolávajících asociaci sportu verbálně zazní „Sport“. Následně zprávař řekne příslušnou zprávu.

Hned poté moderátor pustí znělku Počasí, což je hudební znělka s verbálně sděleným slovem „Počasí“. Hudba z této znělky zní dál a zprávař do ní čte předpověď počasí. Poté moderátor pustí znělku Konec Zpráv v podobě, kdy od začátku hraje hudba a do ní zazní „Český rozhlas Pardubice, rádio vašeho kraje“.

Hned na tuto znělku se automaticky pojí další, a to znělka Zelená vlna začátek. Ta opět začíná hudební znělkou a do podkresu zní verbální sdělení „Zelená vlna Českého rozhlasu Pardubice“. Na to zprávař přečte zprávy ze Zelené vlny a na závěr moderátor pustí znělku Zelená vlna konec. Ta začíná stejnou hudební znělkou jako Zelená vlna začátek, ale poté pokračuje slovy „Zelená vlna, zavolejte i vy osm set pět set padesát tři pět set padesát tři“. Tímto relace zpravodajství končí a moderátor pokračuje v dalším vysílání.

Harmonogram zpravodajství Českého rozhlasu Pardubice by se tedy dal shrnout následovně:

1. Znělka Čekačka
2. Znělka Časové znamení
3. Ohlášení aktuálního času zprávařem
4. Znělka Zprávy úvod
5. Zprávař čte headlines a počasí
6. Zprávař se představuje
7. Znělka Konec headlines
8. Zprávař čte jednotlivé zprávy z části Zprávy, moderátor k některým z nich pouští zvuky
9. Znělka Sport – nemusí být vždy
10. Zprávař čte zprávy z části Sport, moderátor k jedné z nich může pustit zvuk – nemusí být vždy
11. Znělka Počasí
12. Zprávař čte zprávy z části Počasí
13. Znělka Konec Zpráv
14. Znělka Zelená vlna začátek
15. Zprávař čte zprávy z části Zelená vlna
16. Znělka Zelená vlna konec

V tomto rozpisu je nutno přihlídnout k faktu, že každé vysílání je unikátní, tím pádem také vždy trochu jiné. Měnit se může počet zpráv v jednotlivých částech, sport může být dokonce úplně vynechán. Zprávař může také při zvýšené důležitosti domácí zprávy tuto informaci vložit na první místo před regionální zprávy. Mění se také počet zvukových vstupů k jednotlivým zprávám, jejich délka apod.

6 SLEDOVANÉ ASPEKTY NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE

Komunikace jako taková se skládá ze dvou složek, a to verbální a neverbální. Verbální složkou myslíme to, co vyjadřujeme pomocí slov a jazyka. Knapp a Hallová (2014: 10-11) rozdělují neverbální komunikaci do třech hlavních složek. První je komunikační prostředí, tedy fyzické a sociální, které ovlivňuje komunikaci. Druhou složkou jsou vlastnosti a fyzický vzhled komunikátora a třetí jsou pohyby těla a postoj komunikátora. Tyto složky podrobněji rozebereme níže.

V této práci se budeme v souladu s cíli práce zaměřovat zejména na neverbální složku komunikace, konkrétně na neverbální signály vysílané účastníky komunikace (resp. zprávařem směrem k moderátorovi) během živého vysílání zpravodajské relace. Neverbální složka vždy, ať už vědomě či nevědomě, doplňuje verbální komunikaci. Jsou to pohyby našeho těla, očí, rukou, ale také například vzdálenost mezi jednotlivými komunikanty. Způsob neverbálního komunikování se liší v jednotlivých kulturách a společnostech (Mikuláščík, 2010: 106).

Pro pochopení a interpretaci významů signálů je ale potřeba sledovat i další aspekty neverbální komunikace, jako je například prostředí, ve kterém se komunikace odehrává. Při analýze budeme vycházet ze statických neverbálních signálů, a to z výchozí pozice komunikantů. Ta je popsána v kapitole 3 Struktura studia. Sledovat pak budeme primárně dynamické neverbální signály, ty můžeme pospat jako změny ve statických signálech. Mají tedy kratšího trvání.

6.1 Komunikační prostředí

Prostředí, ve kterém se komunikace odehrává, tvoří nedílnou součást komunikace a může ovlivňovat její interpretaci. Prostředí můžeme zkoumat z několika hledisek, a to ze sociálního a fyzického. Sociální prostředí je tvořeno lidmi a vztahy mezi nimi.

Fyzické prostředí tvoří veškeré předměty kolem komunikantů. Může to být nábytek, okno, dekorace, ale také množství světla na daném místě, barvy v okolí, teplota vzduchu nebo hudba či jiné zvuky. „People change environments to help them accomplish their communicative goals; conversely, environments can affect our moods, choices of words, and

actions.“ (Knapp a Hall, 2014: 11). Knapp a Hallová popisují také prostředí z hlediska vzdáleností mezi komunikanty, mluvíme tedy o proxemice.

6.1.1 Proxemika

Proxemika je jedním z druhů neverbální komunikace. Označuje „...vzdálenost při komunikaci, a to ve směru především horizontálním, ale také ve směru vertikálním.“ (Mikuláščík, 2010: 112). Zejména zde záleží na konkrétní kultuře a povaze člověka. Každý totiž vnímá vzdálenost při komunikaci jinak. Tento faktor ovlivňuje také vztah mezi komunikanty, téma, o kterém hovoří, nebo místo, kde ke komunikaci dochází.

Označujeme čtyři typy vzdáleností. Jejich rozsah je však nejednotný, protože, jak již bylo řečeno, je to velice subjektivní záležitost. Mikuláščík (2010: 112-113) se při definování rozsahu vzdáleností řídil průměrem udávaným různými odborníky a zaokrouhlil je. Prvním typem je vzdálenost intimní. Ta má být od úplného dotyku do půl metru. Jak naznačuje její název, je to velice intimní zóna, do které se dostanou (nebo měli by se dostat) jen lidé v blízkém vztahu. Druhým typem je osobní vzdálenost, a to od půl metru do dvou metrů. Využívá se při běžných konverzacích dvou a více lidí. Od jednoho metru do deseti metrů Mikuláščík uvádí skupinovou vzdálenost, která je typická pro skupinové konverzace, například ve třídě či v pracovní hale. Veřejná vzdálenost je pak od dvou do sta metrů. Mikuláščík ji popisuje na příkladu politického projevu na náměstí.

Výše zmíněné typy vzdáleností patří do kategorie horizontální. Existuje ale také vertikální vzdálenost, která se projevuje například při konverzaci rozdílně vysokých komunikantů. V některých případech ale může být rozdílná výška záměrná, například k určení vyššího postavení daného komunikanta. S tímto se setkáme třeba ve škole, kdy má učitel židli a stůl na stupínku, aby byl vyšší oproti žákům, nebo na poradě v práci, kdy má vedoucí pracovník vyšší židli než ostatní zaměstnanci. Větší výška má upozornit na vyšší postavení člověka a v ostatních vyvolat potřebu ho poslouchat jako nadřízeného. (Mikuláščík, 2010: 113).

6.2 Vlastnosti a fyzický vzhled komunikátora

Fyzické vlastnosti komunikátora jsou většinou stálé, tedy nijak rychle se nemění. Můžeme je tedy zařadit do statických neverbálních signálů. Řadíme sem komunikátorovu postavu, účes, barvu pleti, výšku, váhu atd. Knapp a Hallová uvádějí tzv. artefakty, kterými jsou například brýle, oblečení, šperky nebo umělé řasy, které také ovlivňují fyzický vzhled komunikátora,

a tím i komunikaci. Zajímavými prvky ovlivňujícími vzhled komunikátora jsou také tetování, jizvy nebo piercingy. (Knapp a Hall, 2014: 11-12).

6.3 Pohyby těla a postoj

Neverbální signály jakožto pohyby těla můžeme sledovat na různých úrovních. Knapp a Hallová (2014: 12) uvádějí konkrétně gestiku, postoj neboli posturiku, dotykové chování neboli haptiku, výrazy tváře neboli mimiku, pohled očí a prozodické a vokální charakteristiky řeči neboli paralingvistiku.

Interpretace neverbálních signálů na všech úrovních závisí na daném kontextu, jak už bylo řečeno v kapitole 6.1.1 Proxemika. Každá kultura si může určitý signál vykládat jinak. Knapp a Hallová (2014: 201) uvádějí jako příklad zakývání hlavy ze strany na stranu. V naší kultuře by to většinou znamenalo „ne“. V některých částech Indie nebo Bulharska by to ale znamenalo opak. Význam signálů záleží ale také na konkrétní situaci, ve které je signál vykonán nebo na vlastnostech každého konkrétního člověka.

6.3.1 Gestika

Gestika je nauka, která se zabývá gesty, tedy pohyby převážně rukama, ale také nohama nebo hlavou (Mikuláščík, 2010: 109). Podle Knappa a Hallové „...gestures help speakers retrieve certain words or describe objects that move as part of their function, and thus serve a greater intrapersonal function. Listeners may benefit more from a speaker's gestures when these gestures add emphasis or clarity to speech, help characterize and make memorable the content of speech, and act as forecasters of forthcoming speech; such gestures serve a greater interpersonal function.“ (Knapp a Hall, 2014: 200).

Gesta lze rozdělit do skupin podle různých kritérií. Mark Knapp, Judith Hallová a Terrence Horgan je dělí na gesta nezávislá na řeči (speech-independent gestures) a gesta doprovázející řeč (speech-related gestures). Gesta nezávislá na řeči se většinou dají přeložit do jednoho slova či sousloví a v dané společnosti mají jednotný význam. Druhý typ gest může být na řeč vázán přímo nebo ji doprovázet. „These movements may accent or emphasize a word or phrase, sketch a path of thought, point to present objects, depict a spatial relationship, depict the rhythm or pacing of an event, draw a picture of a referent, depict a bodily action, or serve as commentary on the regulation and organization of the interactive process.“ (Knapp a Hall, 2014: 12).

Gesta komunikanti vytvářejí v gestickém prostoru. Jeho centrum je „...v nehlubokém prostoru před trupem, a periferie pak ve větší vzdálenosti od těla...“ (Kaderka, 2017). Kaderka (2017) popisuje podle Kendona několik fází gestikulace. První fází je klidová poloha, kdy je ruka v odpočinkové poloze mimo gestický prostor. Poté přichází přípravná fáze, kdy se ruka přesouvá z klidové polohy do místa realizace gesta. Realizace se odehrává ve vrcholové fázi. Tam se ruka zpravidla formuje do určitého tvaru a provádí pohyb, který nese význam. Je tedy gestem. Poslední fáze je retrakční. Při ní se ruka vrací zpět do klidové polohy. Před nebo po vrcholové fázi může nastat tzv. držení. To znamená, že ruka zůstane bez pohybu v gestickém prostoru. To může nastat buď v případě, kdy komunikant potřebuje srovnat verbální a neverbální sdělení tak, aby byla sdělena současně, nebo pokud chce komunikant zdůraznit gesto jeho prodloužením.

Kaderka (2017) dále uvádí nejrozšířenější typy gest, kterými jsou konceptuální, pragmatická, symbolická, ukazovací a zobrazovací. Konceptuální gesta doprovázejí verbální sdělení a jsou zpravidla nevědomá. Komunikant pomocí nich sděluje například duševní stavy, abstraktní procesy nebo pojmy. Pomáhají mu také utřídit myšlenky a verbálně je sdělit. Zobrazovací gesta jsou oproti konceptuálním většinou uvědomělá. Komunikant pomocí nich zobrazuje předměty, o kterých mluví. Může tak ztvárnit tvar, velikost, strukturu, pohyb nebo umístění daného předmětu. Komunikant své ruce při realizaci tohoto typu gest zpravidla sleduje.

Pragmatické gesto zase pomáhá regulovat, strukturovat, realizovat a vizualizovat verbální sdělení. Gesto ale není vázáno na tematické celky, jako tomu bylo u gesta konceptuálního, ale váže se na interakční jednotky. Příkladem může být rytmický pohyb ruky nahoru a dolů pro vnesení rytmu do verbálního sdělení. Další typ gesta, a to gesto symbolické, má jasný význam dohodnutý společností. Gesto se tedy zpravidla dá přeložit do slova či sousloví a komunikanti ho používají vědomě. Tato gesta mohou být použita jak během řeči, tak samostatně. Ukazovací gesta potom slouží k udání směru či ukázání na předmět. Typickým gestem může být natažený ukazováček ukazující na konkrétní místo. Způsobů provedení ukazovacího gesta je ale mnohem více.

6.3.2 Posturika

Posturika značí neverbální komunikaci v podobě držení těla, náklonu jednotlivých částí těla vůči sobě, napětí či uvolnění v těle i ve směru natočení těla. Pokud spolu komunikují dva a více lidí, je pak důležité sledovat i náklon těl i jejich částí všech komunikantů vůči sobě navzájem.

Když se těla komunikantů navzájem zrcadlí, tedy mají například stejně nahnutou hlavu nebo jsou natočeni k sobě, znamená to, že spolu sympatizují. Pokud jsou v postojích těl komunikantů výrazné neshody, může to znamenat, že spolu nesouhlasí. (Mikuláščík, 2010: 110-111).

Křivohlavý (1998: 61) uvádí tři základní polohy těla. Je to vstoje, vsedě a vleže. Z nich potom může vzniknout nespočet dalších poloh pomocí hýbání různých částí těla. Na způsob držení těla a jeho změny má vliv povaha konkrétní osoby, kulturní prostředí, kvalita vztahů mezi komunikanty i momentální psychický stav.

6.3.3 Haptika

Haptika označuje dotykové chování, tedy kdy se koho dotýkáme a na jakých místech. Knapp a Hallová (2014: 12-13) uvádějí, že doteky mohou být zaměřené buď na sebe samotného nebo na ostatní. Doteky na vlastní tělo většinou neslouží ke komunikaci, bývají to spíš vžitě pohyby, zvyky. Mnohdy to mohou být návyky ze situací, kdy se dotyčný poprvé učil vypořádávat se stresovými situacemi. Z toho důvodu si někteří lidé i v dospělosti ve stresových situacích upravují vlasy, sahají si na rty nebo se škrábou na ruce.

Daleko větší komunikační význam pak mají doteky mezi lidmi. Doteky mohou být formální, neformální, přátelské až intimní. Podle místa a druhu doteku rozlišuje Mikuláščík (2010: 113) tři doteková pásma těla. První je pásmo společenské, profesionální a zdvořilostní. To se vyznačuje doteky na ruce a paže. Poté Mikuláščík popisuje pásmo osobní a přátelské, kde se můžeme setkat s doteky na paže, ramena, vlasy a obličej. Poslední pásmo je intimní, erotické a sexuální, kde jsou místa doteků neomezená. Autor také upozorňuje na určité výjimky, kdy se od cizích lidí setkáme s dotyky na intimních místech, a to je například u doktora.

6.3.4 Mimika

Mimikou se rozumí sdělování pomocí výrazů v obličejí, tedy používáním obličejových svalů. Autoři, například Knapp, Křivohlavý a Mikuláščík, se shodují na tom, že je to jeden z nejvýraznějších nástrojů, pomocí kterých projevujeme emoce. „The face is rich in communicative potencial. It is primary site for communication of emotional states, it reflects interpersonal attitudes, it provides nonverbal feedback on the omments of others, and some scholars say i tis the primary source of communicative information next to human speech.“ (Knapp a Hall, 2014: 258).

Mikuláščík píše, že mimika může vyjadřovat „...momentální psychický stav, ale také relativně stálý emoční výraz, který může být pro jedince charakteristický.“ (Mikuláščík, 2010: 109). To znamená, že existují například lidé, kteří mají ve svém výrazu obvykle úsměv, byť zrovna nejsou šťastní. Křivohlavý (1988: 35) rozděluje emoce sdělované mimikou na emoce pravé a hrané. První z nich jsou automatickou reakcí na danou situaci a ty druhé jsou vytvořené záměrně například pro ovlivnění interpretace sdělení. Dále Křivohlavý (1988: 34) upozorňuje, že mimické projevy nesdělují pouze emoce, ale mohou to být také kulturně tradovaná gesta, kde jako příklad uvádí zdvořilostní úsměv. Další možností mimického projevu mohou být takzvané instrumentální pohyby, například výraz obličeje při kýčání.

Na základě výzkumu P. Ekmana, W. V. Friesena a P. Ellswortha Křivohlavý (1988: 36) popisuje sedm takzvaných primárních emocí ve výrazech obličeje:

1. Šťěstí – nešťěstí
2. Neočekávané překvapení – splněné očekávání
3. Strach a bázeň – pocit jistoty
4. Radost – smutek
5. Klid – rozčilení
6. Spokojenost – nespokojenost, až znechucení
7. Zájem – nezájem

Kromě těchto základních výrazů vyjadřující emoce existují také sekundární emocionální mimické výrazy. Ty mohou vzniknout několika způsoby, jak uvádí Křivohlavý (1988: 37). První možností je stav, kdy se rychle střídá jeden emocionální výraz s druhým a dojde k takzvanému splynutí nebo fúzi výrazů. Další variantou sekundárního mimického výrazu může být skutečnost, kdy jednotlivé části obličeje vyjadřují jiné emoce. Křivohlavý tento fakt zjistil na základě natáčení obličejových výrazů schizofreniků a lidí pod vlivem drog. „V těchto případech například oční partie vyjadřovala úžas, kdežto partie úst ukazovala chladnokrevnou apatii.“ (Křivohlavý, 1988: 37). Obdobnou variantou je také projevení odlišné emoce v pravé a levé části obličeje.

Poslední možností, kterou Křivohlavý uvádí, je projevení několika odlišných emocí najednou. Příkladem může být situace, kdy člověk potká známého. V tu chvíli by mohl cítit emoci neočekávaného překvapení i radosti zároveň, což by se projevilo i v jeho výrazu. Případně může nastat takový stav, kdy se člověk záměrně snaží přirozenou emoci zakrýt hranou. I v této chvíli by se ve výrazu nejspíše otiskly obě emoce. „Ukázalo se, že tyto

tzv. sekundární emoce ve výrazech obličeje jsou daleko snadněji ovlivnitelné kulturním prostředím, výchovou, společenskými pravidly a normami společenského soužití než emoce primární.“ (Křivohlavý, 1988: 37-38).

Křivohlavý (1988: 40) dále uvádí rozdělení mimických zón v obličeji podle Ekmana, a to na oblast čela a obočí, oblast očí a víček a oblast dolní části obličeje, zahrnující tváře, nos a ústa. „K identifikaci emocí v těchto oblastech lidské tváře byla vypracována metoda FAST. Ta obsahuje mimo jiné atlas druhů, frekvence a rozsahu změn v každé ze tří oblastí obličeje při výše uvedených sedmi primárních emocích. Tak dává možnost co nejpřesněji z mimických projevů určit, co se děje v emocionální sféře pozorované osoby.“ (Křivohlavý, 1988: 40).

6.3.5 Pohled očí

Někteří autoři nazývají neverbální signály na úrovni očí vizikou, někteří tento jev popisují jako pohledy, řeč očí apod. Podstatná je ale důležitost očí v neverbální komunikaci. „Jsou kontrolou zpětné vazby, určují a ovlivňují interpersonální vztah, regulují tok informací, reflektují myšlenkovou aktivitu, organizují diskusi. Působí jako sdělovače, ale také jako přijímače. Čím menší je oční kontakt, tím nejistěji se cítí příjemce zprávy, tím kratší je vzájemný kontakt a tím méně slov se ve vzájemném kontaktu vysloví.“ (Mikuláščík, 2010: 111).

Pohled očí je jedinečný v tom, že kromě neverbální komunikace slouží také ke smyslovému vnímání. Vzory chování na úrovni očních pohledů o daném komunikantovi sdělují informace ohledně jeho pozornosti, zájmů, motivace nebo záměrů. Existuje mnoho studií, které se očním pohledem zabývají, většina z nich ho ale zkoumá ve spojení s neverbální komunikací na dalších úrovních. (Harrigan, 2008: 171)

Křivohlavý (1988: 77-79) vymezuje jednotlivé oblasti, které lze v rámci viziky zkoumat:

1. První je **zaměření pohledu**, tedy na jaký cíl se daná osoba dívá. Pro účely sociálních psychologů jsou podstatné zejména osoby, na které se dotýčný dívá, nikoliv předměty. V případě osob se poté zkoumá i konkrétní část těla, která je pozorována (ruce, nohy, oči aj.).
2. Další důležitou oblastí při zkoumání viziky je **doba trvání bodového zaměření pohledu**. To znamená, jak dlouho se dotýčný díval na určitý cíl. Tato doba se uvádí v sekundách.

3. Třetím bodem je **četnost pohledů** na různé terče. V případě analýzy skupinové konverzace pak lze uvést, kolikrát se dotyčný podíval na konkrétní osoby. S tím přímo souvisí také **sled pohledů** neboli sekvence. Tímto lze určit, v jakém pořadí se dotyčný podíval na konkrétní osoby, zda toto pořadí dodržoval či měnil apod. Případně na jaký předmět či část osoby se díval a jaký cíl pohledu následoval nebo předcházel.
4. **Celkový objem pohledů** je pak shrnutím předchozích bodů, tedy „...kolikrát jsme se na určitou osobu podívali a zároveň i jak dlouho jsme se na ni dívali, pak sečtení všech časů pohledů věnovaných určité osobě...“ (Křivohlavý, 1988: 78). Tento údaj je často „...považován za ukazatele sociálního zájmu. Vyjadřuje sumu času, který je pohledem věnován určité osobě.“ (Křivohlavý, 1988: 78).
5. Další pozorovatelná oblast viziky je **úhel pootevření očních víček**. To znamená, jak moc máme oči otevřené. Křivohlaví tvrdí, že jsme schopni rozlišit 35 různých úhlů s 95% jistotou. Nedokážeme ale s přesností tyto úhly vědomě napodobit. Zejména emocionální vzrušení se dá zjistit podle průměru zornice při pohledu na konkrétní osobu. Zajímavá je také změna velikosti zornice při změně cíle pohledu.
6. **Odklon směru pohledu od normály obličeje** je podle Křivohlavého také důležitou oblastí zkoumání, přičemž za normálu považuje osu kolmou na plochu. Při komunikaci s určitou osobou se na ni můžeme dívat přímo, tedy pootočíme hlavu směrem k ní. Můžeme se na ni dívat ale také s hlavou sklopenou k zemi, tedy zpod řas, nebo naopak s hlavou vzhůru.
7. Mrkání může indikovat určitý emocionální stav (např. nervozitu). Proto lze analyzovat také **mrkací pohyby**. „Uvádí se buď obecná frekvence mrkání, nebo časový záznam, kdy k mrkacím pohybům došlo a kdy nikoliv.“ (Křivohlavý, 1988: 79).
8. Do neverbální komunikace pohledů očí řadíme také **tvary a pohyby obočí**. Rychlost, intenzita i četnost zdvižení nebo klesnutí obočí může o komunikantovi mnoho vypovědět, stejně tak jako jeho tvar, který do jisté míry můžeme měnit pomocí svalů.
9. Poslední oblastí jsou **tvary vrásek kolem očí**. Ty vznikají deformací kůže při různých pohybech v obličeji a podle jejich typu mají různé tvary.

7 KONCEPTUALIZACE NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE

Pro charakterizaci neverbálních signálů a jiných znaků užívaných zprávařkami v Českém rozhlasu Pardubice během živého vysílání a vztažení jejich funkce k jednotlivým fázím zpráv je třeba vymezit, co lze za signály považovat a jak se liší od jiných znaků. Také je vhodné vymezit, kterými konkrétními signály se budeme zabývat a z jakého důvodu jsou pro výzkum důležité.

7.1 Znaky, signály a příznaky

Veškerá komunikace, ať už verbální či neverbální, je založena na znacích a znakových systémech. Využíváme je v podobě slov, gest nebo třeba dopravních značek. Podstatou znaku je to, že zastupuje něco jiného, a je někdo, kdo si tento vztah uvědomuje (Černý, 2004: 16). Vnímání znaku se liší podle jednotlivých teorií. Mezi hlavní, které zde ve zkratce uvedeme, patří dyadický znakový model podle Ferdinanda de Saussura a triadický znakový model, který doplnilo více autorů.

Saussure (2007: 96) o znaku mluví jako o dvou rovinách, které na sebe navzájem působí. „Jazykový znak nesjednocuje věc a jméno, ale pojem a akustický obraz.“ (Saussure, 2007: 96). Pojmem chápeme označení daného předmětu, alternativně se dá označit slovem označované. Akustický obraz je to, co se nám vytvoří v hlavě po zpracování pojmu, lze označit jako označující. S akustickým obrazem se vyjeví k němu přilehlý pojem a naopak. Proto jsou tyto roviny navzájem spjaté a tvoří dyadický znakový model.

Triadický znakový model je založený na rozdělení znaku do tří rovin. O této teorii mluvil i Charles Sanders Peirce, ale jako vzorový model se uvádí tzv. Ogdenův-Richardsův trojúhelník. Na jedné straně je symbol, který představuje formu znaku, to může být vyřčené slovo nebo gesto. Na další straně je reference, která představuje význam znaku, tedy co si pod tím můžeme představit, a na třetí straně je referent, což je vlastní předmět či nehmotná skutečnost. (Černý, 2004: 45-46).

7.1.1 Dělení znaků

Typologie znaků není jednoznačné téma. Mnoho odborníků je dělí do jiných kategorií a dávají jim různé názvy, mnohdy dokonce používají pro jeden pojem různé významy (např. symbol má jiný význam podle Peirce a podle Lewise). Černý (2004: 179-187) vymezil osm základních typů znaků:

1. Prvním typem jsou **ikony**. Charles Sanders Peirce (1997: 58) ikon popisuje jako znak, který s významem sdílí vnější podobnost. Příkladem je obraz (značí to, co je na něm nakresleno) nebo egyptské hieroglyfy.
2. **Index** neboli příznak potom s daným významem nemusí mít podobnost, ale k jeho chápání je třeba znát širší kontext, využít vlastní zkušenosti. Je založen na principu kauzality, logické posloupnosti. „Sluneční nebo jiné hodiny *ukazují* (indikují) čas. Geometri píší písmena k jednotlivým částem svých diagramů a pak užívají těchto písmen jako ukazatelů (indexů). [...] Tak ohromující kulový blesk ukazuje (indikuje), že se *cosi* stalo; nemusíme však přesně vědět co. Přitom lze očekávat, že to bude spojeno s nějakou jinou zkušeností.“ (Peirce, 1997: 62).
3. Význam **symbolu** je daný společností, která symbol chápe jednoznačně díky zavedeným nebo vrozeným zvykům. Peirce (1997: 65-66) jako příklad symbolu uvádí slovo „muž“. Toto slovo by samo o sobě nemělo žádný význam pro člověka ze společnosti, která mluví jiným jazykem, nezná překlad těchto slov a v jejich jazyku se nevyskytují.
4. Dalším typem znaků jsou podle Černého **symptomy**. To jsou znaky vzniklé přirozenou příčinou a jsou jejím důsledkem. „Interpretant je pak může považovat za příznak, který odkazuje na onu příčinu. Jako příklad mohou sloužit červené skvrny na kůži, případně zrychlený tep, bílý povlak na jazyku apod., na jejichž základě lékař rozpoznává pacientovu nemoc. Někdy se za symptomy považují i další přirozeně (automaticky) vzniklé jevy, za kterými je možné odhalit jejich příčinu, jako je např. hluk nadzvukového letadla, který ohlašuje jeho přelet, nebo bouřkové mraky, které ohlašují blížící se bouři.“ (Černý, 2004: 179). Černý také upozorňuje, že tento typ znaků neuznávají všichni sémiotikové.
5. Chápání **signálů**, jakožto dalšího typu znaků, Černý rozděluje na dvě možnosti. První je taková skutečnost, kdy je znak založen na přirozené příčině, ale je do něj vtažen lidský faktor, tedy nějaký lidský zásah. Jako příklad uvádí Černý pískot čajové konvice, který „...je založen jednak na objektivním faktu, že se voda začíná vařit při dosažení teploty

100 °C, jednak je podmíněn tím, že do konvice člověk instaluje příslušné zařízení.“ (Černý, 2004: 179).

Jako druhou možnost chápání signálu, která bude pro tuto práci zásadní, popisuje Černý „...všechny konvenční znaky, které zastupují jiné výrazy a jsou vědomě vysílány s cílem vyvolat u příjemce jistou reakci.“ (Černý, 2004: 180). Mohou tím být „...vlajkové signály v lodní dopravě, zvuk kostelních zvonů, [...] časové znamení v rozhlase, barevná světla semaforů na křižovatkách apod.“ (Černý, 2004: 180). Typické pro signály je tedy to, že mají původ v přírodní příčině, je do nich zasaženo lidským faktorem a způsob jejich užívání je dohodnutý danou společností.

6. Dále Černý uvádí jako typy znaků **značky** a **odznaky**. Význam značek je vždy pevně dohodnutý a využívají se například ke značení cest (např. turistické značky), podniků nebo výrobků (např. loga), ale také se za ně považují podpisy umělců na dílech nebo klíčových osobností na dokumentech. Podstatou odznaků je většinou označení jedince ve vztahu k příslušné skupině. Mohou jimi být korunovační klenoty, řády, vyznamenání nebo uniformy.
7. Posledním typem znaků jsou podle Černého **znamení**. Ta mají ale většinou pochybný charakter, jelikož se jedná o takové případy, kdy „...si lidé vykládají některé jevy jako znamení dobrých, nebo naopak špatných důsledků. Jde tedy především o pověry, které nemají žádné logické či racionální opodstatnění...“ (Černý, 2004: 184). Vzhledem k povaze těchto znaků je nebudeme dále rozebírat, protože pro náš výzkum nemají hlubší hodnotu.

7.1.2 Dělení signálů podle funkcí

K neverbální komunikaci neodmyslitelně patří také signály, díky kterým si předáváme informace. David Lewis chápe neverbální signály jako ty projevy řeči těla, které přenášejí nějakou informaci na recipienta, a to jak vědomě, tak nevědomě. Tyto neverbální signály Lewis (1998: 24-35) dělí do čtyř kategorií:

1. Neverbální signál v podobě **symbolu** lze přesně přeložit do jednoho slova či sousloví. Nese tedy přesný význam. Lewis používá jako příklad gesto vztyčený palec. To pro většinu lidí bude znamenat, že je všechno v pořádku. Symboly ale závisí také na konkrétní oblasti nebo kultuře. Právě tento vztyčený palec by totiž například pro potápěče mohl znamenat, že poplavou vzhůru. Nicméně v obou významech lze gesto přeložit do konkrétního sousloví.

2. Dalším typem signálů jsou **ilustrátory**. Ty slouží jako doprovodné neverbální signály k řeči, které mohou verbálnímu sdělení dodat důraz, udat tempo nebo usnadnit pochopení, a to například znázorněním diskutovaného předmětu rukama.
3. **Regulátory** slouží k usměrňování komunikace. „Nejvíce používané regulátory jsou kývání hlavou a pohledy. Rychlé kývání hlavou vyjadřuje sdělení: pospěšte si a ukončete svou řeč, zatímco pomalejší, rozvážené pokyvování hlavou žádá řečníka, aby pokračoval, a naznačuje, že posluchače zajímá a líbí se mu, co je mu sdělováno.“ (Lewis, 1998: 30).
4. Posledním typem jsou **adaptéry**. Tyto signály užíváme pro stabilizaci vlastních pocitů a reakcí. Často jsou to projevy nevědomé. Lewis uvádí jako příklad tahání se za ušní lalůček nebo tření rukou. Adaptéry se tedy nejčastěji projevují ve stresových situacích.

V našem výzkumu budou sledovány pouze ty neverbální signály, které nesou komunikační význam v dané komunikační události. To znamená, že slouží ke komunikaci mezi zprávařkou a moderátorem, přičemž budeme sledovat pouze neverbální signály vysílané zprávařkou.

III. VÝZKUMNÁ ČÁST

8 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Během vysílání zpravodajské relace stanicí Český rozhlas Pardubice spolu ve studiu sedí zprávař/ka a moderátor/ka. Oba mají své úkoly, které jsme popsali v kapitole 4 Role a úkoly účastníků komunikace. Aby jejich práce byla efektivní, musí spolu komunikovat. Během živého vysílání ale musí vyměnit verbální komunikaci za tu neverbální, protože by se jejich verbální sdělení, které nemá být ve zpravodajské relaci sděleno, promítlo ve vysílání a rušilo tak posluchače této stanice. Výše jsme popsali možné způsoby neverbální komunikace. Nás bude nyní zajímat, jaké neverbální signály s komunikačním záměrem směrem k moderátorovi tedy používá zprávař.

Z tohoto faktu, že spolu zprávař a moderátor neverbálně komunikují během živého vysílání, vyvstává hned několik otázek. Mají zprávaři ustálenou normu používání neverbálních signálů? Používají tyto neverbální signály vědomě? Jaké neverbální signály používají, aby se nepromítly v živém vysílání? Jaký mají tyto signály význam? A jak jsou pro moderátora důležité?

9 METODOLOGIE

Při hledání odpovědi na výzkumný problém budeme používat metodu multimodální analýzy komunikační události. Zaměřovat se budeme na multimodální komunikaci mezi zprávařkou a moderátorem během živého vysílání zpravodajské relace. To znamená, že budeme zkoumat různé sémiotické systémy, které používá zprávařka za účelem komunikace s moderátorem (Kaderka, 2017). Konkrétně budeme analyzovat neverbální signály s komunikačním významem na úrovni mimiky, pohledů očí, gestiky a posturiky.

Nejdříve popíšeme celkový průběh zpravodajské relace na vybraných výzkumných vzorcích, a to včetně neverbálních signálů, které nemají primární význam komunikační, i verbálních sdělení mezi zprávařkou a moderátorem, které nejsou součástí programu zpravodajské relace. Zaměřovat se při tom budeme hlavně na zprávařku. U moderátora zmíníme pouze ty neverbální signály, které mají vliv na zprávařku.

Poté vybereme ty dynamické neverbální signály, které zprávařka používá za účelem komunikace s moderátorem, popíšeme způsob jejich užití, vymezíme jejich ojedinělost či pravidelnost a pokusíme se interpretovat jejich význam. Analyzovat budeme takto dvě zprávařky, přičemž od každé budeme sledovat čtyři vzorky. Z toho jsou vždy tři vzorky s jedním moderátorem a jeden vzorek s moderátorem jiným. Celkem jsou tedy ve všech vzorcích zachyceni čtyři moderátoři. Následně porovnáme výsledky analýzy vzorků jednotlivých zprávařek a pokusíme se vyhledat určité pravidelnosti či naopak nepravidelnosti v užívání neverbálních signálů se záměrem komunikace s moderátorem, a to jak u jedné zprávařky, tak mezi zprávařkami navzájem.

Poznatky si poté ověříme formou kvalitativních polostrukturovaných rozhovorů se dvěma zprávařkami, moderátorem a moderátorkou, kteří byli součástí výzkumného vzorku. Pomocí primárních otázek se budeme respondentů ptát, zda si uvědomují užívání daných neverbálních signálů, zda je užívají úmyslně s určitou pravidelností a zda by se byli schopni obejít bez nich. Zajímat nás také budou neobvyklé situace, které ovlivňují neverbální komunikaci a které zmíníme v kapitole 10 Sběr dat. Odpovědím respondentů necháme dostatečný prostor a v případě zajímavých zjištění se doptáme otázkami sekundárními. (Sedláková, 2014: 211).

10 SBĚR DAT

V kapitole 6.3 Pohyby těla a postoj jsme uvedli typy neverbální komunikace na různých úrovních, v našem výzkumu ale nebudeme sledovat všechny. Zaměřovat se budeme pouze na ty neverbální signály, které mají komunikační význam a je možné je identifikovat a interpretovat z hlediska příjemce. Vzhledem k tomu, že mezi zprávařem a moderátorem je stůl (viz kapitola 3 Struktura studia), nemůžou se účastníci komunikace navzájem dotýkat. Z toho důvodu se nebudeme dále zabývat haptikou. Zkoumání paralingvistických jevů by bylo jistě velice zajímavé, nicméně na tuto oblast už v našem výzkumu nebude prostor. Je to velice komplexní typ neverbální komunikace, který by vyžadoval mnohem rozsáhlejší zkoumání, než které jsme v naší práci schopni pojmout.

Naopak důležité pro nás budou neverbální signály zprávaře na úrovni gestiky, mimiky, viziky a posturiky. Co se týká gestiky, nebudeme věnovat pozornost pohybům rukou za účelem usměrnění mluveného projevu zprávaře apod., ale budeme se zabývat těmi gesty, které vyjadřují určité sdělení moderátorovi. Na úrovni mimiky budeme sledovat primárně oblast dolní části obličeje, konkrétně ústa. Zaměřovat se budeme na specifický mimický projev, a to úsměv. Velmi důležité pro náš výzkum budou neverbální signály zprávaře na úrovni viziky. Zaznamenávat budeme pohledy na moderátora, jejich frekvenci i dobu trvání. Dále by mohla hrát roli v komunikaci mezi zprávařem a moderátorem posturika, proto ji budeme sledovat také.

V potaz budeme brát také komunikační prostředí, které neopomenutelně patří ke každé komunikační události. Vlastnosti a fyzický vzhled komunikátora pro nás nejsou příliš důležité. Nebudeme se zaměřovat na statické neverbální signály, i když je při analýze budeme zohledňovat. Důležitost budeme přisuzovat právě dynamickým neverbálním signálům, tedy změnám oproti výchozí situaci.

Během živého vysílání mohou nastat neočekávané okolnosti, kvůli kterým se změní výběr a způsob užívání neverbálních signálů zprávaři a moderátory. Mezi takové okolnosti může patřit například aktuální zpráva, kterou zprávař neměl připravenou, ale ještě ji do zpráv chce narychlo zahrnout. V takovém případě musí zprávař tuto změnu v programu nějakým způsobem dát najevo moderátorovi, aby s tím počítal a podřídil tomu pouštění ostatních znělek nebo zvuků.

Může nastat také taková situace, kdy zprávař nedopatřením začne číst jinou zprávu, než měl připravenou v programu. Kdyby tuto skutečnost nedal najevo moderátorovi, tak by mohlo následovat spuštění určitého zvuku (např. předtočené výpovědi respondenta), který souvisí s původní zprávou a ve spojení s aktuálně (chybně) čtenou by nedával smysl. V souvislosti s nepozorností zprávaře se může stát i to, že si zapomene zvuk k dané zprávě přiřadit v programu a během vysílání pak moderátor nemá co pouštět. Další možností je také to, že zprávař špatně zařadí zvuky (výpovědi respondentů, reportáže, repomontáže atd.) do systému, takže moderátor poté spustí nesprávný zvuk nesouvisející s aktuálně čtenou zprávou.

Během živého vysílání se zprávaři i moderátoři také občas (zejména v létě při otevřeném okně) setkávají se situací, kdy projíždí houkající sanitka či podobně hlučné vozidlo. V takovém případě je třeba na okamžik vypnout mikrofony a okno zavřít. Stejně tak je tomu v případě, že si zprávař či moderátor potřebuje odkašlat nebo provést jinou hlučnou potřebu, která se nesmí promítnout v živém vysílání.

Dalšími z faktorů, které způsobí změny v chování mezi zprávařem a moderátorem a projeví se výraznějším používáním neverbálních signálů, jsou technické problémy. Pokud například spadne celý systém, moderátor a zprávař poté mohou používat pouze svůj hlas a musí se obejít bez znělek, připravených zvuků apod.

Zajímavé by bylo realizovat samostatný výzkum, který by se věnoval analýze těchto mimořádných situací. V našem výzkumu se nám totiž téměř jistě nepodaří zachytit všechny takové neočekávané situace a reakci zprávařek a moderátorů na ně, nicméně o tom budeme diskutovat v rozhovorech s nimi (přepisy rozhovorů viz Příloha č. 2).

Vzorky pro analýzu jsme získávali postupně, a to nejdříve čtyři vzorky živého vysílání zpravodajské relace u zprávařky Mileny Potůčkové. Zprávařku jsme pozorovali přímo ve studiu a natáčeli ji na kamery z pravé i levé strany. Využili jsme i kamer⁵, které jsou ve studiu stále, a to zepředu a zezadu zprávařek. Na základě takto získaných dat jsme provedli předvýzkum, podle kterého jsme zjistili, že u zprávařky Mileny Potůčkové se bude jednat o komunikaci v rovině neverbálních signálů primárně na úrovni očních pohledů a mimiky, konkrétně úsměvů.

Pokračovali jsme detailnější analýzou živého vysílání zpravodajské relace, kdy jsme kódovali veškeré neverbální signály a dění ve studiu. Na základě toho jsme pak zvýraznili ty neverbální signály, které zprávařka použila za účelem komunikace s moderátorem. Pro vytvoření komplexního popisu situace, ve které se objevily neverbální signály s komunikačním

---

⁵ Přesné umístění kamer je popsáno v kapitole 3 Struktura studia.

záměrem, jsme použili transkript verbálního sdělení zprávačky. Přepis jsme provedli pouze ve chvíli, kdy zprávačka použila neverbální signál a u toho verbálně komunikovala. Uvedení transkriptu považujeme za důležité z toho důvodu, že verbální a neverbální složku komunikace je třeba analyzovat společně, protože spolu neodmyslitelně souvisí a ovlivňují se navzájem. Vzhledem k povaze naší analýzy jsme použili zjednodušený přepis mluveného projevu dle zásad transkripce v konverzační analýze. Jde nám zde zejména o vyznačení, ve které části mluveného projevu se neverbální signály objevují, proto považujeme za dostačující přepis pouze základních aspektů verbálního sdělení. Vzhledem k velikosti výsledné tabulky jsme ji nemohli připojit do výzkumné části práce, ale je přiložena v Příloze č. 4.

Při získávání výzkumného vzorku u druhé zprávačky, Petry Beránkové, jsme bohužel kvůli koronavirovým opatřením stanice Českého rozhlasu Pardubice nemohli být přímo ve studiu. Vzhledem k tomu, že pro analýzu v tomto rozsahu byl dostačující vzorek z kamer, které jsou ve studiu stále, rozhodli jsme se pokračovat pouze s tímto materiálem. Zaopatrili jsme si tedy čtyři nahrávky ze studia Českého rozhlasu Pardubice během vysílání zpravodajské relace se zprávačkou Petrou Beránkovou. Zajistili jsme také, aby na sobě zprávačka nemusela mít roušku a mohli jsme analyzovat i její ústa. Ani tak situace nebyla ideální, protože ve výhledu na ústa zprávačky bránilo rameno od mikrofonu. Nebylo tomu tak u první zkoumané zprávačky Mileny Potůčkové, protože ta má jinak natočenou židli a celkově sedí v jiné poloze než zprávačka druhá, Petra Beránková. Přesný popis polohy jednotlivých zprávaček během živého vysílání zpravodajské relace jsme popsali v kapitole 3 Struktura studia.

Než přejdeme k detailnímu popisu výsledků analýzy, považujeme za nutné zmínit několik bodů, které náš výzkum ovlivnily. Původně jsme chtěli analyzovat posturiku a změny v poloze těla, nicméně zprávačka Milena Potůčková se občas prudce naklonila či odklonila k mikrofonu a poté se vracela zpět do původní polohy tak pomalu a plynule, že to téměř nebylo okem postřehnutelné a zaznamatelné. Vyznačili jsme do tabulky proto jen ty změny v poloze, které byly jasně zřetelné. Zjistili jsme ale také, že zprávačka nepoužívá neverbální signály na úrovni posturiky primárně ke komunikaci s moderátorem, tudíž se touto oblastí dále zabývat nebudeme (to samé jsme později zjistili i u druhé zprávačky Petry Beránkové). Dalším faktorem, který ovlivňoval zkoumání neverbálních signálů na úrovni pohledů, byl fakt, že při zapnutí mikrofonů se na nich rozsvítí červené světlo. Při jejich vypnutí potom toto světlo zhasne. Tato skutečnost měla za následek to, že se zprávačka někdy podívala na mikrofon, protože si chtěla zkontrolovat, zda je zapnutý, nebo její pozornost zkrátka upoutalo náhle

rozsvícené světlo. Tyto neverbální signály také neslouží primárně komunikaci s moderátorem, proto se jimi dále nezabýváme.

Následně po analýze komunikační události jsme ověřili nové poznatky pomocí kvalitativních polostrukturovaných rozhovorů se zprávařkami Milenou Potůčkovou a Petrou Beránkovou a s moderátory Jitkou Slezákovou a Miroslavem Hrubanem. Výsledky analýzy jsme upravili a doplnili podle jejich odpovědí. Ptali jsme se zejména na to, zda si užívání neverbálních signálů uvědomují, zda je mezi sebou mají domluvené a jaká je jejich důležitost. V rozhovorech nás také zajímaly neobvyklé situace, které jsme v našich výzkumných vzorcích nezachytili, a reakce v rovině neverbální komunikace zprávařek i moderátorů na ně.

11 ANALÝZA

Z analyzovaných vzorků jsme zjistili, že zprávařka Milena Potůčková komunikuje formou pohledů na moderátora, který trvá zpravidla jednu sekundu a méně. Delší pohled, který trval od dvou do čtyř vteřin, jsme zaznamenali pouze šestkrát. Pohled na moderátora zprávařka užívá buď těsně před začátkem jejího mluveného slova, kdy se ujišťuje, že moderátor zapnul mikrofon, nebo u konce svého mluveného slova, kdy dává moderátorovi najevo, že bude končit verbální sdělení a moderátor by měl pustit daný zvuk či znělku. Pohledy na moderátora z těchto důvodů nebyly úplně při každém přechodu z mluveného slova na znělku či zvuk a naopak, ale můžeme říct, že se tak stalo ve většině případů. V několika případech se zprávařka podívala na moderátora i v průběhu zvuku či znělky, když čekala, až znovu přijde na řadu její mluvené slovo. Právě v tomto případě byly doby pohledů nejdelší. Z rozhovoru se zprávařkou vyplynulo, že si oční pohled při přechodu z mluveného slova na znělku či zvuk uvědomuje a používá ho zejména v případě, kdy není úplně jasné, co bude následovat. To znamená, že ho používá primárně před zvukem, který, jak už bylo popsáno v kapitole 5.1 Harmonogram zpravodajské relace Českého rozhlasu Pardubice, nenásleduje za každou zprávou. Milena Potůčková také uvedla, že tento pohled používá jako vlastní ujištění, že moderátor zvuk pustí.

Dále jsme našli určitou pravidelnost při užívání úsměvu zprávařkou. Kromě ojedinělých situací se totiž zprávařka dle našich výzkumných vzorků usměje vždy, když končí mluvené slovo ke svému představení a začíná znělka Konec headlines. Usměje se také vždy, když končí mluvené slovo ke zprávám ze Zelené vlny a začíná znělka Zelená vlna konec. V této části zpravodajské relace se v našich vzorcích zprávařka neusmála pouze jednou, a to ve dvanácté hodině. Délka úsměvu v našich vzorcích netrvala déle než 4 sekundy, v některých případech trval úsměv kratší dobu než 1 sekundu. Zprávařka se ve většině případů usmála a souběžně s tím se podívala na moderátora nebo úsměv následoval bezprostředně po pohledu. Vyjádření zprávařky k tomuto neverbálnímu signálu je takové, že si jeho užívání neuvědomuje, ale že nejspíš chce, aby její hlas zněl jinak a oddělil tak například zpravodajskou část od představení se.

Během čtení třetí zprávy zprávařkou došlo k situaci, kdy si zprávařka potřebovala odkašlat. Nastala tedy jedna z nenadálých situací, o kterých jsme psali v kapitole 10 Sběr dat. Zprávařka tedy během čtení zprávy zvedla na dvě sekundy ruku. Poté moderátorka vypnula

mikrofon, zprávařka se odklonila od mikrofonu a odkařlala si. Toto trvalo jednu sekundu. Následně zprávařka v době kratší než jedna sekunda ukázala na moderátorku vztyčený palec a usmála se. Ve stejné sekundě se naklonila zpět k mikrofonu a moderátorka zapnula mikrofony. Celá akce tak od zvednutí ruky zprávařkou trvala čtyři sekundy. Následovalo čtení čtvrté zprávy zprávařkou.

Zprávařka v rozhovoru zmínila také další neobvyklé situace, při kterých je nucena s moderátorem neverbálně komunikovat více, než je běžné. Uvedla například situaci, kdy ji oslňuje slunce, přes které nevidí na monitor, na kterém čte zprávy. Podle ní by na tuto situaci zareagovala rukou, kterou by si dala před oči, a dala tak najevo moderátorovi, aby zatáhl žaluzie na okně. Dále uvedla situaci, kdy selže technika a moderátor nemůže pouštět žádné zvuky ani znělky. Shodně s ostatními moderátory i druhou zprávařkou, se kterými jsme dělali rozhovory, sdělila, že by jí moderátor točením ruky naznačil, aby četla zprávy dál.

Při analýze jsme u druhé zprávařky, Petry Beránkové, zaznamenali častý úsměv, velice široký, někdy až křečovitý. Toto zprávařce slouží k procvičení úst, aby se jí poté lépe četl text a její hlas zněl optimisticky. Dále zprávařka občas zvedla ruku a mírně s ní pohybovala. Toto gesto nepovažujeme za komunikační směrem k moderátorovi, protože se jím zprávařka snažila udat rytmus svému čtení a pomáhala si tak lépe číst a frázovat text. Stejně tak nepovažujeme pro máš výzkum jako podstatný výše zmíněný úsměv, protože ho zprávařka používala jako pomůcku vlastní, nikoliv pro komunikaci s moderátorem. Tato tvrzení nám zprávařka potvrdila v rozhovoru.

Stejně tak, jak první analyzovaná zprávařka používala pohledy na moderátora při konci svého mluveného slova, aby mu dala najevo, že bude pouštět zvuk či znělku, druhá zprávařka, Petra Beránková, používala pravou ruku, pomocí které na moderátora ukázala. Tento akt v našich výzkumných vzorcích trval vždy jednu sekundu a méně, pouze jednou trval dvě sekundy. Při tomto gestu se zprávařka většinou dívala do monitoru počítače, ze dvaceti případů provedení tohoto gesta se při něm na moderátora podívala pouze pětkrát. V rozhovoru zprávařka uvedla, že toto gesto dělá úmyslně. Dále rozvedla, že ho nepoužívá vždy, ale pouze v situacích, kdy si není jistá, zda moderátor dává pozor na čtený text, a tedy by mohl udělat chybu. Dále také řekla, že s některými moderátory toto gesto používat nemůže, protože by ho nemuseli pochopit. Toto nám potvrdila také moderátorka Jitka Slezáková, která řekla, že taková situace s Petrou Beránkovou již nastala, když jí ukázala gesto, které moderátorka špatně pochopila. Obě respondentky na to dodaly, že v tomto případě se následně domluvily na významu určitého gesta a nadále už problém v jeho interpretaci nebyl.

Co se týká pohledů zprávařky Petry Beránkové na moderátora, které jsme při analýze zachytili, nevidíme v nich větší pravidelnosti. Nutno také zmínit, že tato zprávařka se během zpravodajské relace téměř nedívá jinak než do monitoru počítače, pohledů na moderátora jsme proto zachytili opravdu jen několik a nepřisuzujeme jim vyšší komunikační význam. To ovšem neplatí pro situaci, která nastala ve 12. hodině během puštěného zvuku k 1. zprávě. Zprávařka se zvedla, aby zavřela okno. To jí trvalo pět sekund. Poté se vrátila zpět na místo a na méně než jednu sekundu shlédla dolů. Poté si začala procvičovat ústa úsměvem po dobu jedné sekundy. Hned poté se podívala na moderátora, aby zjistila, že má nadzvednuté sluchátko. To byl pro zprávařku jasný signál, že jí chce moderátor něco sdělit. Nadzvedla si tedy také sluchátko a verbálně spolu komunikovali. Poté zprávařka na znak souhlasu pokývala hlavou dopředu a dozadu a mávla rukama na moderátora. Celý tento proces zabral tři sekundy.

Podobná situace nastala ve stejném vzorku během puštěného zvuku ke 3. zprávě, kdy se na sebe zprávařka s moderátorem podívali, nadzvedli si sluchátka a verbálně komunikovali po dobu šestnácti sekund. Poté se zprávařka jednu sekundu smála a dala si u toho ruku před pusou. Následně mávla rukama na moderátora, což trvalo kratší dobu než jednu sekundu, načež moderátor pustil na mixážním pultu předěl. Během znělky Zelená vlna konec pak zprávařka už se sundanými sluchátky po dobu dvou sekund pohlédla na moderátora, usmála se na něj a kývala hlavou. Z výzkumných vzorků nemáme možnost zjistit, zda se zprávařka a moderátor v průběhu zpravodajské relace bavili o tématu soukromém nebo pracovním. Na tomto poznatku je ale jasně vidět, že i během živého vysílání může dojít k verbální komunikaci a tím k případnému řešení nastalých problémů. To nám Petra Beránková poté potvrdila i v rozhovoru.

Jako další neobvyklé situace, při kterých musí zprávař s moderátorem neverbálně komunikovat více, uvedla Petra Beránková například potřebu přeskočit zprávu nebo zvuk. V tomto případě uvedla jako signál, který by použila, gesto namířených ukazováčků proti sobě. V případě, že by zprávařka potřebovala dát moderátorovi najevo, aby nepouštěl zvuk nebo znělku, ale nechal zprávařku dál mluvit, ukázala by prý opakovaně prostředníčkem pravé ruky do středu svého hrudníku. Jako nejběžnější případ neobvyklé situace způsobené chybou zprávařky uvedla Petra Beránková to, že špatně zařadí zvuky ke zprávám do programu. Jako reakci na to zprávařka uvedla gesto ukazování prstem levé ruky do dlaně ruky pravé.

Když porovnáme tyto dvě zkoumané zprávařky mezi sebou, můžeme vidět značné rozdíly. Hlavním rozdílem v komunikaci s moderátorem pomocí neverbálních signálů je to, že zprávařka Milena Potůčková používá primárně pohledy, zatímco druhá zprávařka, Petra Beránková, používá gesta a s očním pohledem se během živého vysílání zpravodajské relace

setkáme velmi málo. Milena Potůčková zase téměř nemění polohu rukou, případně pouze k zakrytí vedlejších jevů jako je zívání či odkašlání, a má jednu rukou stále na počítačové myši a druhou opřenou o nohu či stůl. Také je mezi zprávačkami změna v posturice, kdy Milena Potůčková mění polohy postoje mnohem častěji než Petra Beránková, která svým tělem během vysílání téměř nehýbe. Milena Potůčková se dále často usmívá, a to se záměrem komunikace s moderátorem. Oproti tomu úsměv Petry Beránkové nemá komunikační účel, ale slouží k procvičení úst a následnému lepšímu verbálnímu projevu. Jak rozvedla Petra Beránková v rozhovoru, její úsměv může mít i komunikační význam směrem k moderátorovi, ale spíš z hlediska osobního, ne pracovní potřeby.

Co mají ale obě zprávačky podobné, je užití gesta či pohledu jako signálu směrem k moderátorovi, který značí, že se blíží konec mluveného slova zprávačky a moderátor bude pouštět určitý zvuk nebo znělku. Ani jedna zprávačka tento neverbální signál nepoužila vždy, když nastal přechod mezi mluveným slovem zprávačky a zvukem či znělkou puštěnou moderátorem, ale můžeme říct, že k tomu došlo ve většině případů. Analyzovali jsme neverbální komunikaci každé zprávačky vždy se dvěma různými moderátory. Podle toho můžeme posoudit, že se neverbální signály zprávaček vůči různým moderátorům neměnily. Toto tvrzení je ale v rozporu s výsledky rozhovorů se zprávačkami. Obě totiž uvedly, že se míra jimi používaných neverbálních signálů mění s různými moderátory. Podle Mileny Potůčkové se to mění zejména z důvodu osobních sympatií a antipatií. Petra Beránková pak uvedla, že se míra užívání neverbálních signálů mění podle toho, jak je na spolupráci s moderátory zvyklá.

Obě zprávačky dále uvedly, že mají určité neverbální signály s moderátory domluvené, ale to pouze s některými a interně, tedy nejsou v tom obecná pravidla. Milena Potůčková například uvedla, že si do části Počasí chystá předpověď na několik dní dopředu. Ve vysílání pak ale řekne pouze takové množství, na jaké jí zbude čas. Moderátorovi to tedy dle jejích slov dává najevo mrknutím. Zprávačka Petra Beránková zase řekla, že si určité neverbální signály se moderátory domlouvá vždy poté, co je ve vysílání použije spontánně. Po konci zpravodajské relace si o nich promluví a domluví se, zda je budou používat dál či nikoliv.

V rozhovorech se oba moderátoři shodli, že si používání neverbálních signálů zprávaček uvědomují a má velkou důležitost v případě, kdy dojde právě k neobvyklé situaci. Pokud by vše vždy probíhalo podle daného programu, jejich užívání by bylo zbytečné. Moderátorka Jitka Slezáková ale uvedla, že jí tato neverbální komunikace je přinejmenším příjemná. Oba moderátoři dále řekli, že všechny zprávaře i zprávačky po celou dobu zpravodajské relace

alespoň periferně sledují, aby v případě změny okamžitě zareagovali na jeho signály. Oba moderátoři také řekli, že se míra užívání neverbálních signálů mezi zprávaři mění.

12 ZÁVĚRY

Cílem této práce bylo zjistit roli neverbálních signálů užívaných zprávařkami směrem k moderátorům během živého vysílání zpravodajské relace Českého rozhlasu Pardubice. K tomu jsme došli pomocí naplnění dílčích výzkumných cílů. Nejdříve jsme identifikovali a charakterizovali neverbální signály s komunikačním významem užívané zprávařkami směrem k moderátorům. Z toho nám vyplynulo, že používají neverbální signály primárně na úrovni gestiky, konkrétně ukazování rukou, očních pohledů a mimiky, konkrétně úsměvy. Z výzkumu vyplynulo, že tyto neverbální signály mají velmi krátké trvání v délce několika sekund.

Druhým dílčím cílem bylo odůvodnění užití těchto neverbálních signálů zprávařkami s ohledem na časovou strukturu Zpráv. Z analýzy vyplynulo, že neverbální signály zprávařky užívají zejména při přechodu z mluveného slova na zvuk či znělku, aby moderátorovi daly najevo, že má daný zvuk či znělku pustit. Neverbální signály užívají také v případě neobvyklé situace jako potřeba si odkašlat nebo zavřít okno, tedy s komunikačním záměrem směrem k moderátorovi takovým, aby vypnul mikrofony a zprávařka mohla provést konkrétní hlučnou potřebu.

Třetím výzkumným cílem byla interpretace dat získaných z analýzy za pomoci použití polostrukturovaných kvalitativních rozhovorů se zprávařkami a moderátory. Na základě toho jsme zjistili, že si zprávařky užívání neverbálních signálů při přechodu mluveného slova na zvuk nebo znělku uvědomují, a jejich užívání se liší podle právě přítomného moderátora. Pro moderátory je užívání neverbálních signálů zprávaři v těchto situacích méně důležité. Mnohem důležitější význam má ale užití neverbálních signálů v neobvyklých situacích, kdy se naruší původní program zpravodajské relace a moderátor se pak řídí primárně neverbálními signály vysílanými zprávařem. Pro takové situace mají někteří zprávaři s některými moderátory domluvené konkrétní neverbální signály, ale neplatí obecně. Je to tedy interní záležitost konkrétních zprávařů a moderátorů.

SEZNAM LITERATURY

ČERNÝ, Jiří a HOLEŠ, Jan. *Sémiotika*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-832-5.

ČMEJRKOVÁ, Světla, DANĚŠ, František a SVĚTLÁ, Jindra. *Jak napsat odborný text*. Praha: Leda, 1999. ISBN 80-85927-69-1.

HARRIGAN, Jinny A., ROSENTHAL, Robert a SCHERER, Klaus R. *The new handbook of Methods in Nonverbal Behavior Research*. Oxford: Oxford University Press, 2008. ISBN 978-0-19-852962-0.

KNAPP, Mark L., HALL, Judith A. a HORGAN, Terrence G. *Nonverbal Communication in Human Interaction*. Boston: Wadsworth, 2014. 8th ed. ISBN 978-1-133-31159-1.

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Jak si navzájem lépe porozumíme*. Praha: Svoboda, 1988. ISBN neuvedeno.

LEWIS, David. *Tajná řeč těla*. Praha: Victoria Publishing, 1998. ISBN 80-85605-49-X.

MIKULÁŠTÍK, Milan. *Komunikační dovednosti v praxi*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2339-6.

OCHRANA, František. Obecně vědní teoretické metody. Postupy jejich uplatnění. In: *Metodologie, metody a metodika vědeckého výzkumu*. Praha: Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4200-0.

OSVALDOVÁ, Barbora et al. *Zpravodajství v médiích*. Praha: Karolinum, 2011. 2. vyd. ISBN 978-80-246-1899-9.

PEIRCE, Charles Sanders et al. *Sémiotika*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-356-3.

SAUSSURE, Ferdinand de. *Kurs obecné lingvistiky*. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1568-6.

SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií. Nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-3568-9.

ŠANDEROVÁ, Jadwiga a MILTOVÁ, Alena. *Jak číst a psát odborný text ve společenských vědách*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. ISBN 80-86429-40-7.

ZDENĚK, Klein. *Atlas sémantických gest*. Praha: HZ, 1998. ISBN 80-86009-21-1.

SEZNAM ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ

/online/ EKMAN, Paul a FRIESEN, Wallace V. *The Repertoire of Nonverbal Behavior: Categories, Origins, Usage, and Coding*. Dostupné z: <https://1ammce38pkj41n8xkp1iocwe-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2013/07/The-Repertoire-Of-Nonverbal-Behavior-Categories-Origins-.pdf>.

Poslední úprava 22.3.2021.

/online/ KADERKA, Petr. Gestika. In: KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (eds.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/GESTIKA>. Poslední úprava 1.4.2021.

/online/ KADERKA, Petr. Gestikulace. In: KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (eds.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/GESTIKULACE>. Poslední úprava 1.4.2021.

/online/ KADERKA, Petr. Gesto. In: KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (eds.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/GESTO>. Poslední úprava 1.4.2021.

/online/ KADERKA, Petr. Konceptuální gesto. In: KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (eds.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/KONCEPTUÁLNÍ GESTO](https://www.czechency.org/slovník/KONCEPTUÁLNÍ_GESTO). Poslední úprava 1.4.2021.

/online/ KADERKA, Petr. Multimodální komunikace. In: KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (eds.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/MULTIMODÁLNÍ KOMUNIKACE](https://www.czechency.org/slovník/MULTIMODÁLNÍ_KOMUNIKACE). Poslední úprava 2.4.2021.

/online/ KADERKA, Petr. Pragmatické gesto. In: KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (eds.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/PRAGMATICKÉ GESTO](https://www.czechency.org/slovník/PRAGMATICKÉ_GESTO). Poslední úprava 1.4.2021.

/online/ KADERKA, Petr. Symbolické gesto. In: KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (eds.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/SYMBOLICKÉ GESTO](https://www.czechency.org/slovník/SYMBOLICKÉ_GESTO). Poslední úprava 1.4.2021.

/online/ KADERKA, Petr. Ukazovací gesto. In: KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (eds.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/UKAZOVACÍ GESTO](https://www.czechency.org/slovník/UKAZOVACÍ_GESTO). Poslední úprava 1.4.2021.

/online/ KADERKA, Petr. Zobrazovací gesto. In: KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (eds.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/ZOBRAZOVACÍ GESTO](https://www.czechency.org/slovník/ZOBRAZOVACÍ_GESTO). Poslední úprava 1.4.2021.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1: Schéma studia Českého rozhlasu Pardubice

Obrázek č. 2: Vypnuté mikrofony ve studiu Českého rozhlasu Pardubice

Obrázek č. 3: Zapnuté mikrofony ve studiu Českého rozhlasu Pardubice

Obrázek č. 4: Poloha zprávařky Mileny Potůčkové při živém vysílání zpravodajské relace

Obrázek č. 5: Poloha zprávařky Petry Beránkové při živém vysílání zpravodajské relace

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Slovníček pojmů

Příloha č. 2: Přepis rozhovorů

Příloha č. 3: Interní dokument Českého rozhlasu „ZPRÁVAŘ – pokyny pro tvorbu relací“
(elektronická příloha)

Příloha č. 4: Tabulka výsledné analýzy (elektronická příloha)

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Slovníček pojmů

POJEM	VYSVĚTLENÍ
Čtená zpráva	Čtená zpráva je to sdělení, které čte zprávař během živého vysílání zpravodajské relace přímo ze studia.
Zvuk	Zvuk navazuje na čtenou zprávu a doplňuje ji. Jeho autor není ve studiu, ale hlásí zprávu přímo z místa dění, a to buď naživo nebo pomocí předtočeného materiálu. Může to být výpověď respondenta, reportáž, repomontáž aj.
Headlines	Je to rychlý přehled zpráv. Zprávař tyto headlines spolu s přehledem počasí čte na začátku zpravodajské relace, aby nastínil témata, o kterých bude podrobněji informovat v následujících částech relace.
Předěl	Předěl je obecné označení veškerých znělek. Slouží k oddělení jednotlivých tematických bloků.
Hudební znělky	Hudební znělka je předěl v podobě různě dlouhých hudebních vstupů. Zprávař své mluvené slovo začíná někdy až po skončení hudební znělky, někdy ale mluví přímo do ní (např. do znělky Počasí). Během zpravodajské relace jsou to konkrétně znělky: Čekačka, Časové znamení, Konec headlines, předěl oddělující zprávy z regionu a domácí (nemá specifický název).
Hudební znělky spojené s verbálním sdělením	Hudební znělka spojená s verbálním sdělením je předěl v podobě různě dlouhých hudebních vstupů doplněných o verbální sdělení v podobě pár slov. Zprávař své mluvené slovo začíná někdy až po skončení hudební znělky, někdy ale mluví přímo do ní (např. do znělky Zprávy úvod). Během zpravodajské relace to jsou konkrétně znělky: Zprávy úvod, Sport, Počasí, Konec zpráv, Zelená vlna začátek, Zelená vlna konec.

Příloha č. 2: Přepis rozhovorů

ROZHOVOR S MODERÁTOROU JITKOU SLEZÁKOVOU

Na základě analýzy, kterou jsem provedla, jsem zjistila, že Milena Potůčková se často podívá na moderátora a Petra Beránková na moderátora často ukáže rukou ve chvíli, kdy končí mluvené slovo a má začít znělka nebo zvuk. Uvědomuješ si toto jejich chování?

No samozřejmě, protože je to pro mě signál – může se stát, že tu zprávu, kterou čtou, zkrátí. To znamená, že nesouhlasí s tím, co vidím já na monitoru, a potom reaguji vždycky na jejich gesto. To je pro mě zásadní.

A v případě, že v těch zprávách není žádná změna, tak pro tebe ty signály jsou důležité?

Tak každý z našich zprávařů má ta gesta různá a ta interakce je vždycky pro mě osobně příjemná.

Jak moc sleduješ při živém vysílání zprávaře?

Vždycky ho sleduji aspoň koutkem oka, abych v případě nebezpečí věděla, co dělat. Nebo když se blíží třeba něco, co není úplně automatické, tak v tu chvíli vím, že neverbální komunikace se zprávařem je to, čím se musím řídit.

Díváš se na zprávaře více nebo méně v různých částech zpráv?

Ano, dá se říct, že víc sleduji, ale ne jenom zprávaře, ale i text na obrazovce, když má končit nějaká část té relace a začíná nová. To znamená třeba Sport, tam se stává občas, že se zapomene takzvaně vyhodit znělka Sportu, a když si toho všimnu až v průběhu Zpráv, že vlastně zprávař nemá ten Sport připravený, ale znělka zůstává, tak na sebe musíme mrknout. A on už si toho taky všimne, že to tam je špatně, takže na sebe nějakým způsobem ukážeme, že znělku Sport mažu z relace. Je to vždycky v té chvíli, kdy končí jedna část, například zpráva regionální a nastupuje zpráva ze světa nebo domácí anebo končí Zprávy a začíná Sport anebo končí Sport a začíná Počasí.

Jak moc sleduješ na svém monitoru text, který čte zprávař?

Sleduji a snažím se ho i uvědomovat, protože je pro mě důležité vědět přesně, co se aktuálně děje. Eventuelně i proto, že na to potom reaguji ve svém prvním vstupu moderátorském, který následuje hned po Zprávách.

Jak jsou pro tebe tyto neverbální signály vysílané zprávařem důležité? Dokázala by sis představit, že by tam ty signály nebyly?

Dokázala bych si představit, že by tam nebyly v případě, že bychom byli roboti a všechno proběhlo bez jediné chybičky. Ale vzhledem k tomu, že zprávy čtou lidé, a navíc se mohou ty zprávy měnit v průběhu třeba kvůli živelné katastrofě nebo výměně ministra, a to je potřeba přecíst a změnit ty zprávy hned v průběhu, tak si to bez komunikace se zprávařem nedovedu představit.

Používají ostatní zprávaři ještě nějaké další neverbální signály?

Petra Beránková používá ze všech čtyř zprávařů neverbální signály nejvíc. Řekla bych, že za ní následuje právě Milena Potůčková, a ostatní dva zprávaři už tolik signály nepoužívají. Ota Gutwirth asi jako chlap nejméně, ale pokud se něco má změnit, tak to dokáže udělat i hlasem, takže to poznám, když je něco fakt jinak, anebo u něj stačí jenom rázný pohyb rukou. Ale jinak se to v podstatě podle ničeho jiného nepozná.

Používají zprávaři, které jsem analyzovala, ještě nějaké další neverbální signály, kterých jsem si nevšimla?

Petra Beránková v případě nějaké chyby nebo nedopatření zakouří očima a většinou se rozesměje. U Petry je to poměrně časté, i když se tomu snaží vyhnout, ale hlavně třeba v sepjetí s některým z moderátorů se neubrání. Čili je to neverbální komunikace, která by neměla být součástí Zpráv, ale u Petry se občas vyskytuje.

Který způsob neverbálních signálů ti vyhovuje víc? Pohled, gesto, případně jiný?

Nejlépe pohled ve spojení s gestem. I když to gesto může někdy zmást. Třeba párkrát se stalo, že Petra měla na mysli to, že bude číst dál, ale já jsem z toho gesta pochopila naopak, že chce už skončit a pustit znělku. Takže párkrát se nám to vymstilo, ale teď už jsme si řekly, jak ta gesta budou vypadat.

Takže vy máte nějakou domluvenou normu užívání gest?

Ano, ale interně mezi mnou a Petrou. Není to dané pro všechny.

A s nějakým dalším zprávařem máš také domluvené neverbální signály?

Třeba s Milenou tam máme, to ale nevím, jestli používá i u jiných moderátorů, vžitě takové gesto, protože ona hodně mění slovosled nebo prostě tu větu, třeba v headlinech ve zprávách. Ota Gutwirth nebo Petra například větu říkají pořád stejně, takže já vím přesně, kdy mám pustit

znělku Konec zpráv. Kdežto Milena řekne třeba „Milena Potůčková vám přeje hezké dopoledne“ anebo „Hezké dopoledne přeje Milena Potůčková“ a prostě pokaždé to řekne jinak. A tak jsme domluvené, že když končí tu svoji část, tak se na mě vždy s úsměvem podívá. A já vím, že to je ta správná chvíle pustit znělku.

Také jsem si všimla, že Milena Potůčková se usměje vždy, když domluví slovo ke zprávám ze Zelené vlny.

A to je spíš proto, že si uvědomuje, že její hlas zní občas stroze. Myslím si, že to o sobě ví, a tak se snaží tu strohost tímhle trošku napravit.

Ocenila bys zapojení neverbálních signálů i v jiných částech zpráv?

Já myslím, že to není potřeba, pokud všechno funguje tak, jak má. Navíc my se můžeme domluvit, když jde o něco zásadního, tak během těch dvacetisekundových zvuků, kdy já vypínám mikrofony a hraje zvuk, můžeme v rychlosti prohodit pár slov, co a jak. Takže to je pro nás zásadní. A mimoverbální komunikace nastává až tehdy, kdy skutečně nezbývá nic jiného a my se nemůžeme kvůli zapnutým mikrofonům domluvit jinak.

Nastala někdy během vysílání nějaká neobvyklá situace, kvůli které jsi musela se zprávařem neverbálně komunikovat více?

Nastala, například když nám vypoví službu Dalet, což je náš program, ze kterého pouštíme všechny znělky. Stalo se párkrát, že tento počítačový program vypověl službu, a zůstala nám jen pusa na mluvení. To znamená, že zprávař potom četl zprávy do sucha, jak se říká, a tam už je potom ta komunikace i mimoverbální spíš na tom moderátorovi. Zprávař prostě čte, pochopí, že žádné zvuky nebudou a bude jenom číst tak dlouho, dokud má co. No a mezitím se moderátor snaží vymyslet náhradní variantu a pustit hudbu po Zprávách ze záložního zdroje.

Jak se zprávař dozví o tom, že selhala technika? On to vidí u sebe na počítači nebo mu to musí dát vědět moderátor?

Zprávař to na svém počítači nevidí. Vodítkem je pro něj to, že neslyší znělky, zato vidí vykulené oči moderátora, které už značí, že se něco děje. Je potřeba ukázat zprávaři, že nastal problém, a že musí číst dál tak, jako by se nic nedělo. Já to dělám tak, že kroužím rukou, eventuelně krčím ramena, že zvuky nejsou a že to prostě nepůjde. A když vidím, že se mi něco podařilo nahodit, tak zase ukážu většinou palec nahoru.

Jak v tuhle chvíli neverbálně komunikuje zprávař?

V tomto případě je komunikace spíše na moderátorovi. Zprávař je rád, že čte. Ale vlastně sleduje mnohem výrazněji moderátora, co se děje u něj, aby věděl, kdy zase může naskočit do klasického režimu.

ROZHOVOR S MODERÁTOREM MIROSLAVEM HRUBANEM

Na základě analýzy, kterou jsem provedla, jsem zjistila, že Milena Potůčková se často podívá na moderátora a Petra Beránková na moderátora často ukáže rukou ve chvíli, kdy končí mluvené slovo a má začít znělka nebo zvuk. Uvědomuješ si toto jejich chování?

To si uvědomuji, to určitě.

Jak je pro tebe důležité tohle jejich chování?

Je důležité v případě, že tam došlo k nějaké změně. Pokud je ale všechno tak, jak má být, tak to potřeba není.

Jak moc v průběhu vysílání sleduješ zprávaře?

V podstatě jenom periferně, ale sleduji ho pořád. Vždycky se dívám na monitor, kde vidím text, který čte, a periferně u toho sleduji zprávaře.

Sleduješ zprávaře více nebo méně v různých částech zpráv?

Ne, po celou dobu stejně.

A ten text, který vidíš na monitoru, sleduješ taky po celou dobu stejně nebo se to liší v jednotlivých částech zpráv?

No v podstatě ano. Jenom třeba v části Počasí ho tolik nesleduji, protože tam je na konci vždycky stejná věta. Vždycky to končí biopředpovědí a vždycky tam je slovní spojení, že biopředpověď je například na dvojce, a tedy střední zátěž. A já vím, že mám pak pustit znělku.

Umíš si představit, že by tam ten oční kontakt nebo gesto nebylo?

Myslím si, že ano.

Máš s některým zprávařem vyloženě domluvené používání nějakého neverbálního signálu?

Tam je to spíš o tom, že se stane něco neobvyklého, kdy si to musíme dát najevo. Když nám třeba vypoví technika, tak musím na zprávaře ukázat rukou, aby četl dál, než se to opraví. Někdy

se taky během zpráv objeví zajímavá zpráva, kterou tam ještě musíme zařadit. Tak to na sebe zase ukážeme nebo to zprávaři napíšu na papír a on je schopný to takhle přečíst. To se ale děje tak jednou za půl roku.

Jsou v neverbální komunikaci rozdíly mezi jednotlivými zprávaři?

Určitě jsou v tom rozdíly. Třeba Ota Gutwirth a Ivana Fremuthová ty se skoro nehnu. Jenom když se něco děje. Nejvíc takhle komunikuje Petra Beránková, protože nemá ty zprávy připravené tak pečlivě, takže tam pak nějaké věci nesedí a my se musíme domlouvat v průběhu vysílání. U ostatních to tolik potřeba není.

Ocenil bys užívání nějakého neverbálního signálu v některé části zpráv, kde je teď nepoužíváte?

Já si myslím, že ani ne. My se spíš domlouváme individuálně. Když třeba probíhá nějaké sportovní utkání a vyhrává jedna strana, tak si se zprávařem řekneme, že to budu sledovat, a kdyby došlo k nějaké změně výsledku, tak na něj prostě ukážu těsně před Sportem. Protože zprávař to nemá čas sledovat. Takže jdeme na Sport a během znělky třeba ukážu, že se to změnilo.

ROZHOVOR SE ZPRÁVAŘKOU MILENOU POTŮČKOVOU

Na základě analýzy, kterou jsem provedla, jsem zjistila, že se podíváš na moderátora zejména v takové situaci, kdy končí tvé mluvené slovo a moderátor by měl pustit zvuk nebo znělku. Uvědomuješ si toto chování?

Ano.

Proč ten pohled používáš jen někdy, proč se na moderátora nepodíváš při každém přechodu z mluveného slova na zvuk nebo znělku?

Já si myslím, že to dělám buď v případě, kdy není úplně jasné, že bude zvuk, tedy hlavně z přechodu mluveného slova na zvuk, ne na znělku, která je tam vždycky, anebo když potřebuji ujistit sama sebe, že se ten zvuk zahraje. Když si nejsem jistá, tak se na moderátora kouknu.

Petra Beránková třeba používá ruku, kterou na moderátora ukáže. Proč ty používáš zrovna ten pohled?

Já často používám pohled i v běžném životě k vyjádření věci.

Všimla jsem si, že se někdy také na moderátora podíváš ve chvíli, kdy končí zvuk nebo znělka a blíží se mluvené slovo. Má tento pohled nějaký význam?

Možná očekávám, že on se na mě taky koukne, jakože mám mluvit já.

Z analýzy dále vyplývá, že se usměješ vždy, když končí tvé představení se a začíná znělka Konec headlines. Také se usměješ vždy, když končíš mluvené slovo ke zprávám ze Zelené vlny a začíná znělka Zelená vlna konec. Uvědomuješ si tento úsměv? Jaký má případně význam?

Asi chci to představení nějak oddělit od headlinů, aby to znělo jinak. Neuvědomuji si to, ale podvědomě možná chci, aby to bylo odlišené a aby to představení zrovna neznělo zpravodajsky. A u té Zelené vlny mám už asi radost, že je konec.

Víš o nějakých dalších neverbálních signálech, které používáš při živém vysílání?

Nevím.

Mění se míra tebou používaných neverbálních signálů podle toho, s jakým moderátorem zrovna vysíláš?

Rozhodně ano. Na základě osobních sympatií a antipatií.

Tyto signály, o kterých se bavíme, sis vymyslela sama, někdo tě je naučil nebo jsi je od někoho odkoukala?

Rozhodně ne, používám primárně pohledy i v osobním životě, patří to k mé osobnosti, nikdo mě to neučil.

Nastala někdy během vysílání nějaká neobvyklá situace, kvůli které jsi musela s moderátorem neverbálně komunikovat více?

No určitě když tam třeba zapomenou dát zvuk. Nebo se zblázní Dalet a rozehraje se něco jiného nebo si potřebuji odkašlat, takže moderátor musí vypnout mikrofon. Nebo třeba i potřebuji zatáhnout žaluzie, když začne svítit sluníčko a já kvůli tomu nevidím, protože svítí do monitoru nebo přímo mně do očí. Tak potřebuji dát vědět moderátorovi, aby něco udělal, aby zatáhnul tu roletu například. Tuhle jsem při vysílání měla ve studiu hosta, který čekal na pořad, ve kterém měl mluvit, a šustil tam pytlíkem. Tak jsem na něj musela zamávat rukou.

A jak bys tedy vyřešila třeba ten problém se sluncem, které tě oslňovalo?

Taky bych to nějak udělala rukou. Dala bych si ji před oči nebo by to moderátor viděl na mém výrazu, že jsem oslněná.

A v případě, že by spadla technika, by bylo tvoje neverbální chování jaké?

Tam bychom si to asi taky dali vědět rukou. Moderátor by mi ukazoval točením ruky, že mám číst dál, nebo něco takového.

Máš s nějakým moderátorem přímo domluvené nějaké signály?

Třeba u Počasí si připravuji předpověď na tři dny dopředu, ale nevím, jak to vyjde časově. Někdy pak čtu předpověď jenom na jeden den, někdy přečtu dva dny, někdy, když se mi podaří rychle přečíst Zprávy, tak to přečtu na všechny tři dny. A to moderátorovi říkám, že bych na něj mrkla.

ROZHOVOR SE ZPRÁVAŘKOU PETROU BERÁNKOVOU

Na základě analýzy, kterou jsem provedla, jsem zjistila, že rukou ukazuješ na moderátora zejména v takové situaci, kdy končí tvé mluvené slovo a moderátor by měl pustit zvuk nebo znělku. Uvědomuješ si toto chování?

Ano, dělám to úmyslně. Je to už tak jako secvičené. Vzniklo to proto, že jsem to začala dělat kdysi dávno a moderátorce Jitce Slezákové se to hrozně líbilo. Říkala, že to je super, protože kolikrát už si přemýšlela, co bude po Zprávách. Že bude host, už si rekapitulovala v hlavě, na co se ho bude ptát. Tak jsem tehdy pochopila, ono už to bude čtyři nebo pět let zpátky, že to je dobré, že na nic nezapomene. Protože občas se nám stalo, že se třeba Zprávy pokazily, že někdo zaspal na jingle, zaspal na zvuk. Takže vlastně díky Jitce, která tehdy řekla „já, to je dobrý, to mně vyhovuje, Pét'a mně ukazuje“, že jí to pomáhá, že nemusí vlastně sledovat text, jsem to začala dělat a dělám to úmyslně doteď.

Proč to gesto ukázání rukou používáš jen někdy, proč na moderátora neukážeš při každém přechodu z mluveného slova na zvuk nebo znělku?

Někdy to prostě asi nevyjde. Záleží, jak to cítím i očima, kterými se periferně dívám na moderátora. Když vidím, že je moderátor ve střehu, což Miroslav Hruban bývá a sleduje celý text, tak tam to třeba nedělám vždycky. Záleží na energii i mojí a někdy, když cítím, že je moderátor v tom přítomném okamžiku a sleduje to, tak mu vlastně někdy ani neradím. Ale když s někým mám vysílání po delší době, nebo konkrétně s Jitkou vím, že jí to vyhovovalo, tak tam

to dělám pokaždé. Míra zrovna je opravdu hodně pečlivý, takže tam vím, že když přestanu mluvit, tak to spustí. Někteří takoví nejsou, to nemyslím zle, ale někdo u toho je úplně někde jinde, někdo se dívá do mobilu, někdo si už připravuje svoje, tak mu to radši ukážu, abych zabránila tomu, že mi Zprávy pokazí.

Milena Potůčková v takové situaci používá pohled na moderátora. Proč ty používáš zrovna ukazování rukou, a ne třeba ten pohled?

Protože jsem taková asi jako údernější, jsem střelec, tak tam tak jako namířím. Asi je to o mojí dynamice. Někdy se třeba jenom usmívám, dívám, ale to ukázání mi přijde údernější. A když mám energii, tak mě to i baví.

Víš o nějakých dalších neverbálních signálech, které používáš při živém vysílání?

Nohou si poklepávám do rytmu, když mi nejde číst. Tak to určitě používám i nohu. Potom ruce, a to bude asi všechno.

Měla jsem na mysli spíš ty neverbální signály, které mají komunikační záměr vůči moderátorovi. Používáš nějaké?

Tak úsměvy, když se mi to nepovede, asi umím i zvedat bradu nebo dělat posunky obličejem. Potom ten prst, ruka.

Mění se míra tebou používaných neverbálních signálů podle toho, s jakým moderátorem zrovna vysíláš?

Určitě ano. Jsou lidi, se kterými to nemůžu používat, protože na to nejsou zvyklí, což je třeba Zdeněk Novák. Ti lidé, se kterými vysílám málo, tak na ně si to netroufnu. Kdybych chtěla třeba něco přeskočit, tak dělám prsty takové to jakože přeskočit. Že si namířím ukazováčky proti sobě, ať to přeskočí, a to jsou věci, které bych si na někoho, s kým nemám Zprávy každý den, nedovolila.

Mluvila jsi tedy o gestu, které má značit přeskočení nějaké části. Můžeš to rozvést?

Občas potřebuji něco přeskočit nebo chci naopak ukázat, že mluvím dál. Stane se třeba občas, že je tam ohlášení zprávy a já si myslím, že bude čtená, ale nakonec je zvuková. A toho si já všimnu až na poslední chvíli, což je samozřejmě moje chyba, a já najednou zjistím, že ji mám zařazenou jako čtenou, ale ona má zvuk, který tam není, tak začnu ukazovat na sebe. Když chci ukázat moderátorovi, že pokračuji dál v tom toku řeči a nemá tam dávat ten předěl nebo něco, co by udělal, tak prostředníčkem ukazuji na sebe. Jako ať mě nechá mluvit. Když tam je nějaká

změna nebo mi tam třeba spadne aktuálka z Četky, tak já prostředníček namířím na sebe směrem k srdci, ať mě ještě nechá. Vlastně víckrát důrazně ukážu na ten svůj prostředek hrudníku, jakože já, a on pochopí, že nemá odbouchávat jingl. Že tam třeba ještě před Počasím dám něco aktuálního. To je třeba ten případ. Najednou spadne čtená, že vláda odsouhlasila, že už nechce nouzový stav. A já to zjistím, ona tam ta čtená spadne ve dvanáct nula tři. No a mně se tam najednou vlevo rozsvítí červená, já to všechno očima samozřejmě sleduji, takže já se rozhodnu, že to v těch Zprávách ještě chci mít, ač to v tom textu, který moderátor vidí, není. Tak já začnu prostředníčkem pravé ruky ukazovat na sebe a moderátor pochopí, že mě má ještě nechat mluvit. Anebo když třeba někdo zemře, tak pravou rukou ukazuji vodorovně, ať nechá ještě ticho. S někým si o tom třeba i povídám, že říkám „hele, a když teda budu chtít tohle, tak si pamatuj, že udělám tohle“. Když ta situace nenadálá jednou vznikne a já na ní tak nějak zareaguji, tak pak po Zprávách řeknu „hele, když budu chtít mluvit já, tak na tebe budu ukazovat tohle“. A oni už to pak vědí. Já se snažím většinou tam tu aktuálku dát. Takže máme dost často ty zprávy jako první. Já se periferně levým okem dívám, vidím, že spadla červená, v nějakou chvíli prodlevy jinglu se podívám, jestli je dostačující, jestli je dobře dlouhá, jestli má nějaký obsah, a když je dobrá, tak se jí tam ještě snažím dát. Pokud je to opravdu o něčem důležitém.

Říkala jsi, že tedy máš nějaké neverbální signály domluvené s moderátory?

Ano, po nějaké zkušenosti. Když je tam člověk každý den, tak se prostě něco stane. Že je člověk mimo a najednou tam zapomene dát zvuk nebo něco. Někdy už jsem unavená a fakt udělám blbost. Nebo se mi stane, a to je asi ten nejběžnější případ, že ten zvuk dám do jiných Zpráv. Že si omylem narolují místo dvanáctek třináctky, sama si toho nevšimnu a mám zvuky ve třináctkách. Pak přijdu nahoru a oni tam nejsou. A já to vidím, tak na moderátora třeba ukazuji špičkou prstu do pravé dlaně.

Nastala někdy během vysílání ještě nějaká další neobvyklá situace, kvůli které jsi musela s moderátorem neverbálně komunikovat více?

Často se stává, že vypadne celý systém. To se nám stalo třeba teď s Mírou. Tak on na mě ukáže pravou rukou, ať jedu, ať mluvím, krouží rukou. Takže já pochopím, že něco nejede a mám přecíst třeba celé Zprávy spatra bez předělů. To se nám občas, ne často, stane. Takže to je třeba i gestikulace od moderátora.

Také jsem si všimla, že se začneš vždy při živém vysílání široce usmívat. Proč to děláš?

Bud' se něco stalo mezi námi, takže to by nebylo nic pracovního, prostě něco vtipného, nebo mám dobrou náladu nebo že mi to jde. On občas něco řekne nebo nám třeba přijde vtipný respondent, tak možná jen v tuhle chvíli.

Mně přišlo, že se usmíváš úmyslně, abys pak zněla optimisticky.

Ano, to je taky možné. Třeba před Počasím. Úplně si to ale neuvědomuji. Ale už vím, co myslíš. Někdy se stane, že jsem unavená, že už mi padají koutky dolů, něco mi třeba přelítne přes nos, něco se pokazí, a najednou se mi změní nálada a spadnou mi koutky pusy dolů. Já jsem se párkrát viděla na fotce, kdy mě moje dcery vyfotily, a říkala jsem si „ježíš“. Že tam je ta negativní nálada znát. Takže si možná někdy sama uvědomím, že jsem se začala mračit, a tak si nasadím povinně úsměv, aby to znělo lépe a abych se nemračila. Víš, jak se to říká, i když ti není veselo, tak se máš usmát. A někdy se na sebe usmíváme i s moderátorem, že se křečovitě smějeme jakože „jo super“, i když to super není.

Někdy také zvedneš ruku a pohybuješ s ní. Proč děláš toto?

Někdy si tak jako řídím intonaci. Když mi to třeba nejde a chci si pomáhat, tak si pomáhám tou rukou třeba s intonací. Jako dirigent, dá se říct.

Také jsem si všimla, že během vysílání někdy něco píšeš do počítače. To Milena Potůčková nedělá. Co tam tedy píšeš?

Aha, aha. Nevím, jestli překlikávám nebo si něco píšu. Možná si tam měním slova nebo umazávám něco, když zjistím, že tam je předěl navíc třeba. Nevím. Ale je dost možné, že si tam třeba něco i píšu.

Na jednom vzorku vysílání ses v průběhu zvuků bavila s moderátorem (konkrétně Petrem Seidlem), pamatuješ si, jestli jste řešili pracovní nebo osobní záležitosti?

Dost často pracovní, ale také je možné, že si třeba něco před Zprávami řekneme, tak se tomu pak smějeme nebo je to komentář k některým respondentům. Třeba si najednou na něco vzpomenu, tak mu řeknu, že mu to pak musím říct. Nebo on mi řekne „hele, tohle máš teď ve Zprávách, tak já to budu mít v 15:10 ve vysílání, upozorni na to“. Takže je to taková reakce, abych po té zvukové zprávě řekla, že potom bude v proudu víc.